

TÁRKI
TÁRSADALOMPOLITIKAI
TANULMÁNYOK

2.

Tóth István János:

AZ ADÓFIZETŐK JÖVEDELEMSZERKEZETE ÉS
ADÓTEHER-MEGOSZLÁSA 1996-BAN



A TÁRKI Társadalompolitikai Tanulmányok:

- fontos közpolitikai témákat tűz napirendre
- tényszerű, kiegyensúlyozott elemzéseket bocsát közre
- hidat kíván teremteni az akadémiai szféra, a döntéshozói kör, a kormányzati szektor és a versenyszféra között
- érdekes és hiánypótló szeretne lenni

A sorozat a TÁRKI kutatásaira támaszkodik, számai havi rendszerességgel jelennek meg.

A sorozatot szerkeszti: Tóth István György

A TÁRKI Társadalompolitikai Tanulmányok az Institute für die Wissenschaften vom Menschen (IWM) SOCO program támogatásával készül, mely programot az Osztrák Szövetségi Kormány Alapja a Közép- és Kelet-Európai Együttműködésért, valamint a Ford Alapítvány finanszírozza.

TÁRKI Társadalompolitikai Tanulmányok 2.

Budapest, 1997

ISSN 1418-0839

ISBN 963 7869 08 5

Felelős kiadó: Kolosi Tamás elnök-igazgató

Olvasószerkesztők: Csendes Lilla, Nagy Ildikó

Tördelő: Merkl Ildikó

© TÁRKI, 1997

Tóth István János:

**AZ ADÓFIZETŐK JÖVEDELEMSZERKEZETE ÉS
ADÓTEHER-MEGOSZLÁSA 1996-BAN**

Budapest, 1997. december

Tóth István János a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének tudományos munkatársa, valamint a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Szociológiai és Szociálpolitikai Tanszékének adjunktusa, a TÁRKI Konjunktúrakutatási Projekt vezetője.

A szerző a tanulmánnyal kapcsolatos bármilyen megjegyzést, kritikát szívesen fogad: tot13591@ella.hu

A tanulmány eredetileg a TÁRKI által a Népjóléti Minisztérium számára folytatott Középtávú szociálpolitikai koncepció című kutatás háttér tanulmányaként készült és 1997. november 12-én a témában rendezett vitasorozat keretében került előadásra.

Tartalomjegyzék

Összefoglalás	5
Bevezetés	9
1. Az adóterhelést meghatározó komponensek	10
2. Adatbázis és elemzett mutatók	12
3. A bevallást adók jövedelemszerkezete	17
3.1 Az adófizetők csoportjainak egyes jellemzői	17
3.2 Jövedelemtípusok aránya és koncentrálttsága	20
4. Adókedvezmények és adóterhek	29
4.1 Adókedvezmények nagysága és megoszlása	29
4.2 Az adóterhek megoszlása	33
5. Záró megjegyzések	35
Mellékletek	37
1. Melléklet	38
2. Melléklet	43
3. Melléklet	45
4. Melléklet	52
Bibliográfia	55
Abstract	56

Összefoglalás

Célok

1. A tanulmány elsődleges célja az, hogy a lakosság jövedelmi viszonyainak pontosabb megismerésén túl elősegítse a kormányzati adópolitika jövedelem-újraelosztó szerepének feltárását. Ezzel összefüggésben az 1994-es adatokra is támaszkodva vizsgálni kívánja az adórendszer jövedelem-elosztó hatásaiban 1994 és 1996 között bekövetkezett változásokat is.

2. Az adópolitika is a kormányzati szociálpolitika részének tekinthető annyiban, amennyiben az adórendszer hatást gyakorol a jövedelem-egyenlőtlenségek alakulására. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az adópolitika alapján meghatározódó *kormányzati adókiadások* nagy része éppúgy a szociálpolitika *par excellence* részének tekinthető, mint a ténylegesen kifizetett szociális kiadások.

Adatbázisok

3. A tanulmányban az 1994-es és az 1996-os személyi jövedelemadó bevallások egy mintáját elemezzük úgy, hogy az elemzés eredményei az adózók összességére vonatkozó közvetlen becsléseként értelmezhetőek. Ezen adatállományok segítségével a magyar lakosságon belül természetesen *csak az adóköteles jövedelemmel rendelkezők csoportjára (mintegy 4 millió 300 ezer fő) tudunk becsléseket adni.*

Eredmények

4. 1994 és 1996 között több jövedelemtípus súlya jelentősen megváltozott az adózók összes bevételén belül. A bevallott jövedelmek között – hasonlóan az 1994-es helyzethez – 1996-ban is messze a *munkajövedelmek*, illetve ezen belül a *keresetek* játszották a legnagyobb szerepet. Megfigyelhető azonban e jövedelmek súlyának visszaesése is, akár az összes bevételben belüli szerepüket, akár az ilyen jövedelmekkel rendelkezőknek az összes jövedelemmel rendelkezőkön belüli arányát nézzük. Az összevont jövedelmekre is az mondható el, hogy súlyuk továbbra is meghatározó az összes bevallott bevételben, de arányuk jelentősen, mintegy 9 százalékponttal csökkent a két év alatt.

5. Csökkent a transzfer jellegű jövedelmek szerepe és nőtt a külföldi jövedelmeké. Jelentős elmozdulást láthatunk még a költségként elszámolt bevételeknél: az 1996-os adótörvény szélesebb körben, illetve nagyobb mértékben adott módot ezek elszámolására, mint a két évvel korábbi. Az sem kizárt, hogy az adózók 1996-ban már jobban kihasználták a költségelszámolásra vonatkozó lehetőségeket és csökkentették adóalapjukat.

6. A két év alatt kétszeresére nőtt a tőkejövedelmek szerepe az adózók jövedelmein belül. Nemcsak az eredményezte ezt a tendenciát, hogy a két év során bővült a tőkejövedelmek alá sorolandó jövedelmek köre, de szerepet játszott ebben a tőzsdé megerősödése és a privatizáció is, amelynek során több nagy állami cég részvényei a tőzsdén kerültek értékesítésre.

7. Rendkívül szűk azok köre, akik tőkejövedelemmel rendelkeznek – 1994-ben 266 ezer adózó, 1996-ban pedig 323 ezer adózó tartozhatott ebbe a körbe. A két év alatt a tőkejövedelem súlya nagyobb mértékben nőtt, mint a tőkejövedelemmel rendelkezők száma, ami e jövedelemfajta koncentrációjának növekedésére utal. *A magyar tőkepiacon időközben megjelentek azok a magyar befektetők, akik nagy tőkét mozgatnak és ebből jelentős jövedelemre tesznek szert.*

8. A jövedelemtípusok között a vállalkozásból származó jövedelmek esetében nőtt a legnagyobb mértékben a koncentráció. Ezek szerint a vállalkozói jövedelmek szerepének két év alatt bekövetkezett növekedése inkább a nagyvállalkozók csoportjának izmosodása, jövedelmeik növekedése miatt következhetett be, mint a vállalkozók csoportjának szélesedése, illetve az átlagos vállalkozó vállalkozásból származó jövedelmeinek az összes jövedelmét meghaladó ütemű növekedése miatt.

9. Becsléseink szerint a személyi jövedelemadó rendszerében megjelenő adókiadások 1996-ban 109,5 milliárd forintba rúgtak, ami nominálisan mindössze 13,5%-kal magasabb, mint az adókiadások 1994-es összege. Ez pedig az adókiadások reálértékének jelentős, mintegy 28,4%-os csökkenését jelenti 1994-hez képest.

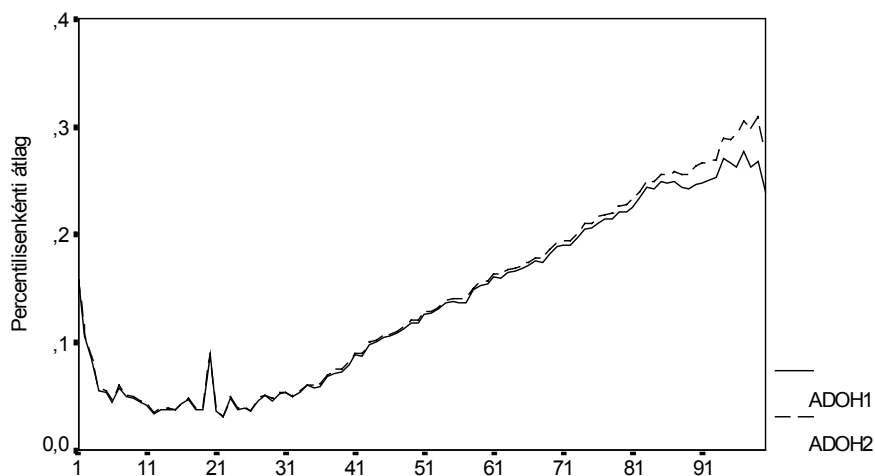
10. Az adófizetők átlagos adóterhelése (összes adókötelezettség / összes jövedelem) 1996-ban 21,9% volt, ami több mint egy százalékponttal magasabb, mint 1994-ben.

11. Az 1996-os adatok alapján nem mondhatjuk egyértelműen progresszívnek a személyi jövedelemadóztatást. A jövedelem növekedésével ugyanis 1996-ban nem nőtt minden esetben a fizetendő adó aránya. A legalacsonyabb jövedelemmel rendelkező első három percentilisbe tartozó adózó adóterhelése jóval nagyobb volt, mint az alsó négy decilis bármelyikének átlaga: *az adóterhelés a jövedelem növekedésével először csökkent (degresszív volt), majd nőtt és csak a harmadik decilis után beszélhetünk progresszivitásról.* Ez a progresszivitás a legmagasabb jövedelműeknél lefékeződött, majd pedig *az adózók legfelső két százalékánál az adóterhelés némi csökkenését figyelhetjük meg* (lásd az 1. ábrát).

Az első hatás egyértelműen a kettős adótábla és a hozzájuk tartozó marginális adókulcsok alkalmazásához köthető. A viszonylag magas effektív adókulccsal adózó legkisebb jövedelmű adófizetők körében az átlagosnál magasabb volt a bérjövedelemen túl más jövedelemmel is rendelkezők, illetve bérjövedelemmel nem rendelkezők aránya. Ez természetes is, mivel a bérjövedelemmel rendelkezők esetében a minimálbér korlátot szab az elé, hogy valakinek az éves keresete egy bizonyos szint alá csökkenjen. Más adóköteles jövedelmek esetén pedig nincs ilyen korlát. Ennek megfelelően ha csak a bérjövedelemmel rendelkezőkre számítjuk ki az adóterhelést, akkor eltűnik az alacsony jövedelműeknél megfigyelt degresszivitás.

1. ábra

Az adóterhelés alakulása az összes bevétel percentilisei szerint



Az összes bevétel alapján képzett percentilisek

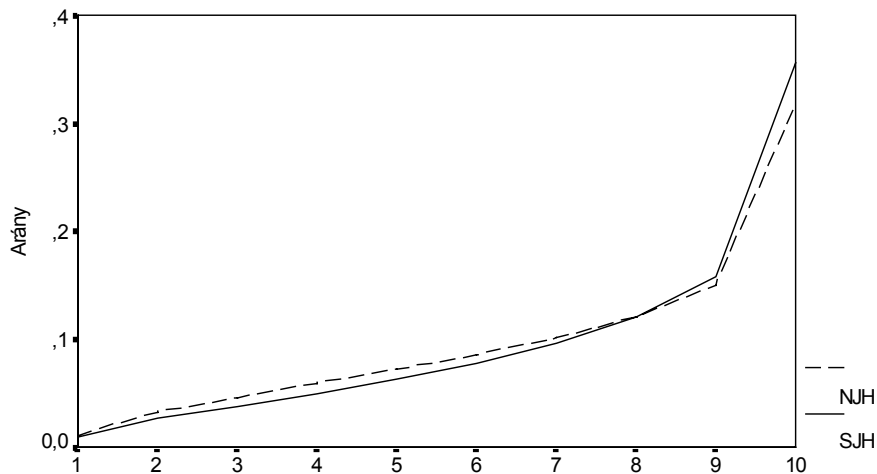
Megjegyzés: $ADOH1 = \text{összes adókötelezettség} / \text{összes bevétel}$ $ADOH2 = \text{összes adókötelezettség} / \text{összes jövedelem}$

12. Az adórendszer jövedelem-egyenlőtlenségekre gyakorolt hatását vizsgálva azt kapjuk, hogy a személyi jövedelemadó 1996-ban összességében csökkentette a jövedelem-egyenlőtlenségeket. Erre mutat az, hogy a fizetett adó sokkal koncentráltabban oszlik meg az adózók között, mint az összes jövedelem. Ebből következően az adózás előtti jövedelem is koncentráltabb, mint az adózás utáni (lásd a 2. ábrát).

13. Az adórendszer jövedelem-egyenlőtlenségeket mérséklő hatása 1996-ban erősebb volt mint 1994-ben, mivel a magasabb jövedelműek kezében 1996-ban a fizetett adó nagyobb aránya összpontosult, mint 1994-ben. Másrészt 1996-ban az 1994-esnél sokkal nagyobb ingadozásokkal, a degresszivitás és progresszivitás hullámzása közepette alakult ki az átlagos adóterhelés.

2. ábra

Az összes bruttó- és nettó jövedelem megoszlása az adózók összes bevétel alapján képzett decilisei között



Az összes bevétel alapján képzett percentilisek

Megjegyzés: az y tengelyen szereplő arány azt mutatja, hogy az adott percentilisbe eső adott jövedelemtípus mekkora súllyal bír az adózók összes ilyen jellegű jövedelmén belül

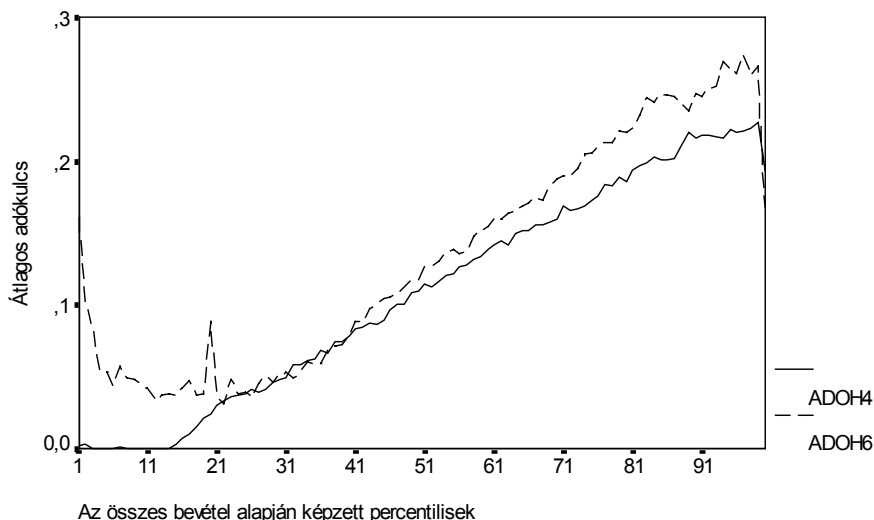
NJH= összes adózás utáni jövedelem

SJH= összes adózás előtti jövedelem

14. Ha összevetjük az 1994-es és az 1996-os évek átlagos adóterhelését az adózók jövedelmi szintje szerint, akkor azt mondhatjuk, hogy 1996-ban az adózók túlnyomó részénél nőtt az adóterhelés 1994-hez képest. Nagy különbség mutatkozik a két év között az adófizetők legkisebb adóköteles jövedelemmel rendelkező ötödének adózásában. Az 1996-ban alkalmazott adótörvény radikálisan emelte ennek a körnek az adóterhelését 1994-hez képest. A legfelső két percentilis adóterhelése azonban mindkét évben kisebb volt, mint a tőle némileg alacsonyabb jövedelemmel rendelkezőké. Ebben az adózói körben az 1996-os adózás során a két évvel korábbinál nagyobb mértékben csökkent az átlagos adóterhelés és így a legfelső két percentilis adóterhelése 1996-ban csökkent 1994-hez képest (lásd a 3. ábrát).

3. ábra

Az adóhányad alakulása 1994-ben és 1996-ban az adózók összes bevétel szerint képzett percentiliseiben



Megjegyzés: ADOH4 = összes adókötelezettség/ összes bevallott bevétel 1994-ben
ADOH6 = összes adókötelezettség/ összes bevallott bevétel 1996-ban

Bevezetés¹

A lakosság jövedelmi helyzetének, jövedelmek szerinti megoszlásának, valamint a jövedelmek szerinti egyenlőtlenség alakulásának vizsgálata a '90-es évek magyar szociológiai kutatásainak egyik központi kérdéseként jellemezhető (Bede Kovics et al. 1994, Andorka et al., 1997). E kutatások elsősorban lakossági kérdőíves felvételekre és a KSH háztartásstatisztikai felvételére támaszkodnak. Emellett azonban olyan adatállományok is segítségül szolgálhatnak a fenti kérdések tisztázásához, amelyeket eredetileg nem a tudományos kutatás céljaira hoztak létre. Ilyen lehet a személyi jövedelemadó bevallások adatait tartalmazó adatállomány. Ez lehetővé teszi az adózók közötti egyenlőtlenségek természetének, illetve az adórendszer ilyen irányú hatásainak vizsgálatát.

Az alábbi tanulmány is ezt tűzi ki célul, amihez az 1994-es és az 1996-os személyi jövedelemadó-bevallások elemi adataiból létrehozott adatbázisok adatait használja fel. Hasonlóan korábbi munkánkhoz (Tóth–Ábrahám, 1996) most is az volt az elsődleges célunk, hogy a lakosság jövedelmi viszonyainak pontosabb megismerésén túl elősegítsük a kormányzati adópolitika jövedelem-újraelosztó szerepének feltárását. Mivel a vizsgált adatbázisok, az alkalmazott módszerek és az elemzett változók is megfeleltethetők a korábbi elemzéseinkben használtaknak, ezért e tanulmány az adórendszer jövedelem-elosztó hatásaiban 1994 és 1996 között bekövetkezett változásokat is vizsgálja. Ezért az alábbiakban gyakran fogunk hivatkozni az adózók jö-

¹ Szeretném megköszönni *Farkas Lászlónak* az APEH főtanácsosának a tanulmány első változatához fűzött értékes észrevételeit.

vedelemszerkezetét elemző korábbi tanulmányainkra (Tóth–Ábrahám, 1996 és Tóth, 1995), illetve fogunk támaszkodni az ezekben leírt eredményekre.

Véleményünk szerint a kormányzat manifesztan megjelenő szociálpolitikáját, a kormányzati szociális kiadások hatékonyságát nagy mértékben befolyásolja az, hogy a kormányzati adópolitika hogyan hat a különböző jövedelem-színvonalon élő rétegek elkölthető (tiszta) jövedelmeinek szintjére. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy az adópolitikán keresztül érvényesített kormányzati adókiadások nagy része éppúgy a szociálpolitika *par excellence* részének tekinthető, mint a ténylegesen kifizetett szociális kiadások. Annak ellenére így van ez, hogy sem a törvényalkotók, sem a szociálpolitikával foglalkozó hivatalnokok, sem pedig a szakértők nem fordítottak sokáig figyelmet e terület szociálpolitikai konzekvenciáinak elemzésére (Pond, 1993).

A szociálpolitikának a jövedelem-egyenlőtlenségre gyakorolt hatásait ezek szerint egyrészt a szociális kiadások fajtáinak, mértékének és célzottságának, másrészt pedig az adókiadások jövedelem-egyenlőtlenségre gyakorolt hatásának elemzésén keresztül közelíthetjük meg.

Először az adórendszer jövedelem-egyenlőtlenségre gyakorolt lehetséges hatásait tisztázzuk, majd a mintavételről szólnunk és a használt mutatók tartalmát tekintjük át és vetjük össze az 1994-es adóbevallások elemzésekor használtakkal.

Ezek után a harmadik pontban az adóbevallást adók jövedelemszerkezetének főbb vonásaival foglalkozunk. Az egyes jövedelemtípusok összes jövedelmen belüli arányainak vizsgálata mellett összehasonlítjuk az egyes jövedelemtípusok koncentráltóságát is. Ahol módunk van rá, ott az 1996-os adóbevallásokat összevetjük az 1994-es adatokkal. Választ keresünk arra a kérdésre, hogy a bevallók összjövedelmén belül hogyan alakul az egyes jövedelemtípusok szerepe, az adóköteles jövedelmeken belül milyen mértékű jövedelemkoncentráció és jövedelemegyenlőtlenség mutatható ki. Különösen fontos ebből a szempontból az adórendszerben megjelenő jóléti juttatások és transzferek (nyugdíj, ösztöndíj) a jövedelemtulajdonosok mely csoportjai kezében összpontosulnak, illetve az adózók hogyan oszlanak meg e jövedelemtípusok szerint.

A tanulmány negyedik pontjában az adóterhek és kedvezmények megoszlásával és nagyságával foglalkozunk. Itt figyelmünk középpontjában a tényleges adóhányadnak a lakosság eltérő jövedelmi helyzetű csoportjainál számított alakulása áll.

Végül az 1994-es és 1996-os személyi jövedelemadóztatás hatásait hasonlítjuk össze. A megválaszolandó kérdés itt az, hogy a 1994-ről 1996-ra hogyan változott a személyi jövedelemadóztatás jövedelem-egyenlőtlenségekre gyakorolt hatása.

1. Az adóterhelést meghatározó komponensek

Az adórendszer jövedelem megoszlást módosító szerepe több hatás eredőjeként alakul ki. Ha röviden át kívánjuk tekinteni az adórendszer jövedelem-egyenlőtlenségekre gyakorolt hatásait, akkor az alábbiakat kell számításba vennünk.

1. Az adósávok és a hozzájuk tartozó marginális adókulcsok alapján más-más átlagos adóterheléssel kell számolni a különböző nagyságú jövedelemmel

rendelkezőknek. A magyar személyi jövedelemadó-rendszer kimondottan progresszív, azaz a kisebb jövedelemmel rendelkezőket kevésbé kívánja adóztatni, mint a magasabb jövedelműeket azaz, a jövedelem-egyenlőtlenségek csökkentésére törekszik.

2. Az adórendszerbe épített *szociális szempontú adókedvezmények* csökkentik a rászorultak adóterhelését. Ezek száma, nagysága, csökkenti a jövedelem-egyenlőtlenségek mértékét.
3. Ellenkező hatást érhetnek el azok a *adókedvezmények*, amelyek alacsonyabb adóterhelést helyeznek kilátásba akkor, ha az *adózó a kormányzat által ösztönözni kívánt módon dönt jövedelmeiről*, illetve gazdasági tevékenységéről. Mivel e kedvezmények többnyire az egyének diszkrecionális² jövedelmeivel kapcsolatosak, csak azon adózók esetében effektívek, akik rendelkeznek ilyen jövedelmekkel. Ők pedig nagyobb valószínűséggel kerülnek ki a magasabb jövedelműek közül.
4. A *nem összevontan adózó jövedelmekhez* kapcsolódó adó nagysága ugyan-csak befolyásolja a jövedelem-egyenlőtlenségek alakulását. Mivel e jövedelem-tételekhez tartozó effektív adókulcsok eltérnek az összevontan adózó jövedelmeknél kapott adóhányadtól³, és az adózók nem az összevont jövedelmeknél tapasztalt mértékben és arányban jutnak hozzájuk, ezért indokolt ezek adóterhelésre való hatását külön is számításba venni.
5. Végül az összevont jövedelmeknek, a külön adózó jövedelmeknek és a kedvezmények *egymáshoz viszonyított arányai* is befolyással vannak arra, hogy az adórendszer miként hat a jövedelem-egyenlőtlenségekre.

Ezek a tényezők meghatározzák az adózók adóterhelését és kialakítják adóterhelés szerinti megoszlásukat. Az adórendszer jövedelmi egyenlőtlenségek alakulására gyakorolt hatása pedig az adóterhelésen, illetve az adózók adó szerinti megoszlásán keresztül érvényesül. Ezért kell vizsgálni a befizetett adó koncentráltóságát, illetve a bruttó és nettó jövedelmek megoszlása közötti különbségeket. Az időbeli összehasonlításra is mód van az 1994-es és az 1996-os adóterhelésnek, valamint e két évben a befizetett adó koncentráltóságának vizsgálatával. Progresszív adózás esetén belátható, hogy ha csökken a befizetett adó koncentráltósága, akkor az adórendszer a korábbinál kevésbé csökkenti a jövedelem-egyenlőtlenségeket, ha pedig nő, akkor nagyobb mértékben csökkenti ezeket.

A fentieknek megfelelően a személyi jövedelemadó magyar rendszerében a befizetett adó nagysága az összevont jövedelmek számított adójából (Tö), a külön adózó jövedelmek számított adójából (Tk) és a kedvezményekből (R) számítható ki:

$$T = T\ddot{o} + T_k - R$$

² diszkrecionális jövedelem: az önjövedelemből a létfenntartásra fordított összegben felüli jövedelemrész, mely összeg felhasználásáról az egyén szabadon dönthet

³ Az adóhányadot a marginális kulcsok alapján számított adó és az adózó jövedelemnek a hányadosaként értelmezzük.

Az infláció hatását kiszűrve és feltéve, hogy az adózók száma nem változik, a befizetett adó nagyságának változását (ΔT) is visszavezethetjük e három komponensre⁴:

$$\Delta T = \Delta T_0 + \Delta T_k - \Delta R$$

Az adózók csoportjának T szerinti megoszlása, illetve T-n belüli egyenlőtlenségek mértéke is e három komponens valamilyen függvényeként írható fel. A T-n belüli egyenlőtlenséget E_T -vel jelölve:

$$E_T = f(E_{T_0}, E_{T_k}, E_R).$$

Az adófizetés során mért egyenlőtlenség változásához (ΔE_T) pedig az előbbiekkal megegyező módon juthatunk:

$$\Delta E_T = f(\Delta E_{T_0}, \Delta E_{T_k}, \Delta E_R).$$

Az adófizetésen belüli egyenlőtlenségek mértéke és alakulása ezek szerint attól függ, hogy milyen, és hogyan változik a populációban az egyes jövedelemkomponensekhez és adókedvezményekhez való hozzájárulás valószínűsége. Ez a tény indokolja, hogy a továbbiakban külön-külön is áttekintsük az egyes jövedelemkomponensek szerepét, illetve szerepének változását. E tanulmány keretei között nem kívánunk azonban azzal is foglalkozni, hogy az adófizetésen belüli egyenlőtlenségek két időpont közötti alakulása mennyiben vezethető vissza az adóköteles jövedelmek definíciójának, vagy a mindkét időpontban azonos módon számba vett, adókötelesnek számító jövedelmek megoszlásának, vagy a marginális adókulcsok és adósávok mértékének, vagy a kedvezmények definíciójának változására.

2. Adatbázis és elemzett mutatók

Az elemzéshez az adatokat az APEH SZTADI biztosította, egyrészt a személyi jövedelemadó bevallást adó magánszemélyek bevallásainak 1 százalékos, másrészt a munkáltatók által beadott bevallások 0,47 százalékos mintájával. A teljes minta a fenti két alminta összeillesztéséből jött létre. Az összeillesztés után az önbevallók és a munkáltatók által bevallást adók mintáját súlyoztuk úgy, hogy azok együttese tükrözze a személyi jövedelemadó bevallást adók sokaságát (4 millió 350 ezer fő)⁵.

⁴⁴ Az aggregált adóbevételek alakulására ható tényezőkről lásd Kézdi (1996).

⁵ Az így képzett adatbázis jó lehetőséget biztosít arra, hogy az adófizetők teljes sokaságára becslést adjunk. Erre az eredményre jutunk, ha az elemzett minta alapján és ténylegesen a 4 millió 350 ezer adózó adatai alapján számított eredményeket összevetjük. Mind 1994-ben, mind 1996-ban a minta alapján alulbecsüljük a tőkejövedelmek szerepét és túlbecsüljük az elszámolt költségeket, de az összevont jövedelmekre és az adófizetési kötelezettségre már egészen pontos becslést tudunk adni. Az utóbbi két esetben ugyanis 1996-ban a mintából számított és a tényleges adatok közötti különbség kevesebb volt, mint a tényleges adat 0,3%-a. Lásd APEH, Gyorsjelentés, 1-4 kötet, 1997. július.

1. táblázat

A személyi jövedelemadó-bevallást adók aránya az összlakosságon belül 1994-ben

<i>Lakossági csoportok</i>	<i>Létszáma (ezer fő)</i>	<i>Aránya (%)</i>
Összlakosság létszáma ^a	10.212	100,0
1. Jövedelemmel nem rendelkezők ^{a,b}	1.837	18,0
2. Jövedelemmel rendelkezők	8.375	82,0
2.1. SZJA köteles jövedelemmel nem rendelkezők becsült száma	4.025	39,4
2.2. SZJA köteles jövedelemmel rendelkezők ^c	4.350	42,6
2.1.1 Bevallást adó adóalanyok száma (önbevallók) ^c	2.288	22,4
2.1.2. Munkáltatók által elszámolt adóalanyok ^c	2.062	21,2

^a 1996. január 1. adat. (KSH, 1996)

^b 15 év alatti népesség.

^c Az APEH SZTADI által rendelkezésünkre bocsátott adatok.

A tanulmányban felhasználtuk még az 1994-es, ugyancsak az APEH SZTADI által szolgáltatott adatbázist⁶ és egy, az 1994-es és 1996-os adatokat egyaránt tartalmazó adatbázist. Ez utóbbit úgy hoztuk létre, hogy mindkét évre vonatkozóan az adóbevallásban szereplő összes bevétel percentilisei szerint aggregáltuk a fontosabb jövedelmi és adóadatokat, majd az így kapott adatállományokat összeillesztettük.

Fel kell hívni az olvasó figyelmét arra, hogy a fenti adatállományok alapján a magyar lakosságon belül *csak az adóköteles jövedelemmel rendelkezők csoportjára tudunk becsléseket adni*. Feltételezve, hogy a 15 év alattiak nem rendelkeznek semmilyen jövedelemmel, a magyar lakosság 82%-ának lehetett 1996-ban valamilyen jövedelme. Az adóköteles jövedelemmel rendelkezők aránya pedig az összlakosság 42,6%-ára tehető (lásd az 1. táblázatot). A táblázatban felsorolt lakossági csoportok közül a lakosság összjövedelmét a 2. csoport jövedelmeinek összeadása után kapjuk meg. A következő kérdés az lehet, hogy az adóbevallásban megjelenő (adóköteles) jövedelem az összes lakossági jövedelem mekkora arányát fedi le. Ennek megválaszolásához csak közelítő számításokat hívhatunk segítségül. Nem ismerjük ugyanis sem az adóbevallást beadók nem adóköteles jövedelmeinek nagyságát és megoszlását, sem az adóköteles jövedelmet be nem vallók jövedelmi viszonyait. Az adóbevallásban megjelenő jövedelmek összjövedelmen belüli arányának becslésére az adóbevallásokból nyert adatok és aggregált lakossági jövedelemadatok összevetésével mégis lehetőség nyílik.

E tekintetben a korábbi vizsgálatunkban már alkalmazott módszer alapján járunk el. A lakosság rendelkezésre álló jövedelme 1994-ben eszerint 2.915 milliárd forintot tett ki. Az adóbevallásban szereplő összes bevallott bevétel aggregált összege pedig 1.714,6 milliárd forintra volt tehető. Ebből levonva a 281,8 milliárd forintnyi személyi jövedelemadó bevételt és a 147,9 milliárd forintnyi elszámolt költséget (melyek nem részei a rendelkezésre álló jövedelemnek) 1.284,9 milliárd forintnyi jövedelmet

⁶ Ennek leírását lásd Tóth–Ábrahám (1996).

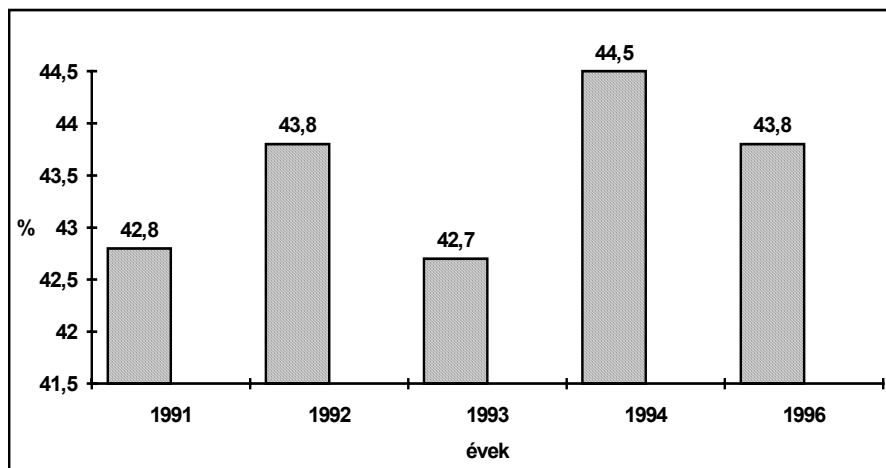
kaptunk. Az adóbevallásokban szereplő jövedelemtétel összege a lakosság KSH által nyilvántartott rendelkezésre álló jövedelmeinek mintegy 44 százalékát tette ki 1994-ben. Az 1996-os adatok alapján számított becslés szerint pedig ez az arány 43,8%-ot tett ki, ha 4.235 milliárd forintra tesszük a háztartások rendelkezésre álló jövedelmének nagyságát, ami némileg alacsonyabb, mint 1994-ben volt (lásd a 4. ábrát).

A rendelkezésre álló és az adóbevallásokban szereplő jövedelem közötti eltérés egyrészt a bevallást adók nem adóköteles és nem bevallott jövedelmeiből, másrészt a bevallást nem adók, de jövedelemmel rendelkezők jövedelmeinek összegéből tevődik össze.

Nem árt itt még egyszer felhívni a figyelmet arra, hogy az általunk elemzett adatbázisok – a dolog természetéből adódóan – csak az adóköteles jövedelmeket és az adóbevallásokban megjelenő elszámolt költségeket fogják át. A személyi jövedelemadó bevallások alapján csak a bevallott jövedelmekről nyerhetünk képet és az általunk felhasznált adatbázisok nem nyújtanak semmi információt sem az adóbevallást nem adók jövedelemszerkezetéről, sem pedig jövedelemszintjéről.

4. ábra

Az adózás alapjául szolgáló jövedelem becsült aránya a rendelkezésre álló jövedelemhez képest 1991-1996*



Forrás: 1991-1994 közötti adatok: Tóth, 1995.

A magyar személyi jövedelemadóztatás – 1994-ben és 1996-ban is alkalmazott – rendszere a jövedelmeket két nagy csoportra osztja: olyan jövedelmekre, amelyek *összevontan adóznak*, és olyanokra, amelyek esetében *külön-külön meghatározandó az adó mértéke*. Ez utóbbiakat az adóbevallásban „elkülönülten adózó jövedelmeknek” nevezzük. A megkülönböztetés az adó kiszámítása szempontjából nyer értelmet: az adótörvények alapján évről-évre meghatározott adótábla és a hozzá tartozó marginális kulcsok az összevont jövedelmek adóját határozzák csak meg.

A két év személyi jövedelemadó-bevallásai közötti különbségek az alábbiakban foglalhatók össze:

Eltér a két év között az *összevont jövedelmek* kiszámításának módszere. Más jövedelemelemek tartoztak ide 1994-ben és mások 1996-ban. Például, míg az ingatlan és ingó vagyon értékesítéséből származó jövedelmek 1994-ben összevontan adóztak, addig 1996-ban már nem.

Az *adóköteles jövedelmek meghatározása* sem egyezett meg a két év során. Voltak olyan jövedelmek, amelyek 1996-ban szerepeltek az adóköteles jövedelmek között, de 1994-ben még nem, illetve voltak olyanok is, amelyek 1994-ben szerepeltek, de 1996-ban már nem.

Az első fajta változás okozta különbséget úgy oldottuk meg, hogy az összevont jövedelmek adójának kiszámításánál még figyelembe vettük a szóban forgó jövedelmeket, azután pedig az 1994-es adatoknál alkalmazott definíció szerint újra besoroltuk őket. A második fajta változásnál pedig az 1996-ban már szereplő új jövedelemformákat az azoknak leginkább megfelelő, 1994-ben már létező jövedelemtípusok alá soroltuk be⁷.

Ezek után az adókötelezettség és az adókedvezmények típusait kell meghatározni. Ehhez külön kell számításba venni az összevont jövedelmek adóját és adókedvezményét, valamint az elkülönülten adózó jövedelmek adóját és az ehhez kapcsolódó kedvezményt (ld. az 1. melléklet 2. táblázatát). Ebből a szempontból az 1996-os bevallás egyszerűbben kezelhető, mint az 1994-es, mivel megszűnt az adóalapcsökkentő és az adócsökkentő kedvezmények kettőssége, hiszen minden kedvezmény mint adócsökkentő kedvezmény jelenik meg. A kedvezmények között – a korábbi elemzésnél használtunk megfelelően – megkülönböztetünk *ösztönzőket és kompenzációkat*.

Az első csoportba azokat a kedvezmények tartoznak, amelyek az adózók valamilyen pénzügyi döntésének ösztönzőjeként funkcionálnak, a második csoportba pedig azok, amelyek a társadalmi méltányosság érvényre juttatását célozzák. Az ösztönzők körébe a következő tevékenységekhez kapcsolódó adókedvezményeket soroljuk:

- termőföld vásárlás
- kiegészítő nyugdíjpénztárba befizetés
- kiegészítő öngépjármű és/vagy egészségpénztárba befizetés
- szellemi tevékenység
- lakáscélú hiteltörlesztés
- mezőgazdasági kistermelés
- lakáscélú megtakarítás
- üzleti hitel megfizetett kamata
- munkáltató által fizetett élet-, vagy nyugdíjbiztosítás
- lakásszerzés, földvásárlás.

⁷ A vizsgált jövedelemtípusok tartalmát és ezek kapcsolatát az 1994-es adóbevallások elemzésekor alkalmazottal az 1. melléklet 1. táblázatában láthatjuk részletesen.

A kompenzációk csoportjába pedig az alábbi jövedelemtételek tartoznak:

- külföldön megfizetett adó kedvezménye
- a kettős adótáblába miatt bekövetkező adóterhelés eltérést kompenzáló adójóváírás
- adókedvezményre jogosító jövedelmek (nyugdíj, ösztöndíj stb.) adója
- felsőoktatási tandíjhoz kapcsolódó kedvezmény.

A következőkben pedig a már meghatározott jövedelemtípusokból építjük fel azokat a jövedelemcsoportokat, amelyek megfelelnek korábbi tanulmányunkban alkalmazott kategorizálásnak, és amelyeket ebben a tanulmányban is vizsgálni fogunk (lásd az 1. melléklet 3. táblázatát).

Eszerint az adózók összes olyan képződő bevételét, amely megjelenik az adóbevallásokban *összes bevallott bevételnek* nevezzük. Ez három összetevőből épül fel: (a) *összevont jövedelmek*, (b) *tőkejövedelmek*, (c) *költségként elszámolt bevételek*. A rendelkezésre álló jövedelmek részeként ezek közül az első kettő határozható meg. Ezek – összevont jövedelem és tőkejövedelem – összegét *összes jövedelemnek* hívjuk.

a) Az első csoport – az összevont jövedelem – tartalmazza a (a1) *munkajövedelmeket*, (a2) a *transzfer jellegű jövedelmeket*, (a3) a *külföldi jövedelmeket* és (a4) az *egyéb jövedelmeket*.

A *munkajövedelem* (a1) a munkaviszonyból származó jövedelmek összege mellett (ezeket a továbbiakban *keresetnek* nevezzük) tartalmazza a szellemi alkotások, az egyéb önálló tevékenység (pl. magánóraadás), az egyéni- és társas vállalkozások, a mezőgazdasági kistermelés adókötelesként elszámolt jövedelemtégeit, azaz azokat a jövedelmeket, amelyeket az adott egyén munkaerejének áruba bocsátásával szerzett. A vállalkozásokból származó jövedelmek itteni szerepletetése azért tűnt helyesnek, mivel a személyi jövedelemadó által lefedett körbe csak kisebb – általában családi keretben működő – vállalkozások tartoznak, amelyeknél a vállalkozás mint tőketulajdon kisebb jelentőséggel bír.

A *transzfer jellegű jövedelmek* (a2) körébe az adóbevallásokban feltüntetett jövedelemtégeik közül a nyugdíj, a gyermekgondozási segély, az ösztöndíj és az egyéb transzfer jellegű jövedelemnek (pl. gyermeknevelési támogatás, ápolási díj) tartoznak⁸. Hasonlóan korábbi tanulmányunkhoz itt sem lehetett szerepeltetni olyan egyébként transzfer jellegű jövedelmeket, mint a munkánélküli segély, képzési támogatás, amelyek az adóbevallásban a „más jogcímen kapott jövedelmek” rovatban más, nem transzfer jellegű jövedelemmel összevontan szerepelnek, és természetesen e kategória nem tartalmazhatja az adóbevallásban meg nem jelenő (nem adóköteles) transzfernek számító jövedelmeket sem. Emellett azonban szerepelnek itt olyan jövedelmek is, amelyeket nem tekinthetünk transzfer jellegű jövedelmeknek (pl. börtönben végzett munka díja).

⁸ Természetesen csak azok nyugdíjának, gyermekgondozási segélyének és egyéb társadalmi juttatásának számbavétele lehetséges az adóbevallások alapján, akik egyéb jövedelemmel is rendelkeztek és ezért adtak is be adóbevallást. Ezzel a nyugdíjasokon és társadalmi juttatásokkal rendelkezőkön belül csak a magasabb jövedelműeket tudjuk elérni, míg a másik és jobbára szegényebb csoportról (az adóköteles jövedelemmel nem rendelkező nyugdíjasok és egyéb társadalmi juttatásokban részesülők) az adóbevallások semmi információval nem szolgálhatnak.

Végül az *egyéb jövedelmek* (a4) között vesszük számításba az ingatlan és ingó vagyontárgyak eladásából származó adóköteles jövedelmeket, a kapott költségterítésekből, a devizaellátmányból, a magáncélú személygépkocsi használatból az adóköteles jövedelem részét és „a más jogcímen kapott jövedelmek” rovatban szereplő jövedelem összegét.

b) A második csoport a *tőkejövedelmek*. Ez az *értékpapírból származó jövedelmeket* (b1), az *ingyenes értékpapír eladásából származó bevételt* (b2), a *vállalkozásból kivont vagyoni értéket* (b3), az *osztalék és az értékpapír kamatát* (b4), a *külföldről származó osztalékot* (b5) és a *termőföld bérbeadásából* (b6), a *privatizációs lízingből* (b7) *származó jövedelmeket* és az *egyéb forrásadós jövedelmeket* (b8) foglalja magában. Mivel az adóbevallás ezt külön nem közli, nem tudjuk idesorolni (bár idetartoznának) a takarékbetétek kamatai is. Ennek ellenére ezek a jövedelmi tételek az adózó megtakarításaihoz, (pénzben vagy értékpapírban tartott) vagyonához kapcsolódó jövedelmek.

c) A harmadik csoport a *költségként elszámolt bevételek*. Ez nem tartalmaz mást, mint azoknak a tételeknek az összegét, amelyekkel az adózó költségként csökkentheti bevételeit, illetve amelyek bizonyos hányada számít adóköteles jövedelemnek. Ekkor az adózó e levonással jut el az adóköteles jövedelem összegéhez. Ez a helyzet például a szellemi alkotásokból, illetve az egyéni vállalkozásból származó bevételek, vagy a devizaellátmány adóköteles jövedelemtartalmának kiszámításánál.

3. A bevallást adók jövedelemszerkezete

3.1 Az adófizetők csoportjainak egyes jellemzői

Tudjuk, hogy Magyarországon a munkaerőpiac '90-es években történő átalakulásának egyik jellemzője az aktív korú népesség kiszorulása volt erről a piacról (lásd 2. táblázat). Ez a jelenség a nők között némileg erőteljesebben érvényesült, mint a férfiaknál, másrészt az aktív korúakon belül a nők körében már az időszak kezdetén alacsonyabb volt a foglalkoztatottak aránya. Ez a jelenség megragadható akkor is, ha az adóbevallást adók nemek szerinti arányát a 14 év feletti népességben érvényesülő arányokhoz hasonlítjuk. Az adóbevallást adók között ugyanis a 14 év feletti népességnél tapasztalt arányhoz képest valamivel nagyobb a férfiak súlya (50,3% szemben 47,1%-kal). Ezeket az arányokat kaptuk az 1994-es adóbevallások vizsgálatakor is (ekkor a férfiak 50,2%-os súllyal szerepeltek az adóbevallást beadókon belül).

2. táblázat
A foglalkoztatottak aránya a nők és férfiak között

Évek	Nők			Férfiak		
	Munkavál- lalási korú népesség (mill. fő) (1)	Aktív kere- sők (mill. fő) (2)	Aktív kere- sők aránya (%) (3) = (2)/(1)	Munkavál- lalási korú népesség (mill. fő) (4)	Aktív kere- sők (mill. fő) (5)	Aktív kere- sők aránya (%) (6)=(5)/(4)
1990	2849,6	2135,0	74,9	3107,2	2549,6	82,1
1996	2916,1	1565,0	53,7	3164,6	2013,8	63,6

Forrás: Laky (1997) 36. o. alapján saját számítás

Az 1996-os adótörvények kettős adótáblát alkalmaztak az adózók csoportjára aszerint, hogy csak bérből származó jövedelmük volt-e, illetve ezen túl rendelkeztek-e más jövedelmekkel is. A bevallások vizsgálata szerint a bevallók 54,3%-ának kizárólag bérből volt jövedelme, 45,7%-uk pedig vagy egyáltalán nem jutott bérjövedelemhez, vagy a bér mellett más jövedelme is volt.

A kettős adótáblában szereplő adósávok és a hozzájuk tartozó marginális adókulcsok meglehetősen eltértek egymástól úgy, hogy a csak bérrel rendelkezők adózási feltételei kedvezőbbek voltak, mint a másik csoporté (lásd a 3. táblázatot). Valójában a kettős adótábla, amellet hogy rendkívül bonyolulttá tette az adó kiszámítását, végső soron nem jelentett nagy különbséget az adózók két csoportjának átlagos adóhányadában. Ha megnézzük a bevallást adók csoportjain belül az összes jövedelem és az összes fizetett adó nagyságát, akkor azt láthatjuk, hogy a bérből és fizetésből élők átlagos jövedelme jóval alatta marad az adóbevallást beadók átlagának, továbbá a bér mellett más jövedelemmel rendelkezők egy főre jutó átlagos jövedelme mintegy 60%-kal haladja meg az előbbi csoportét (lásd a 4. táblázatot). A viszonylag nagy jövedelemkülönbségek ellenére az átlagos adóhányad a csak bérből élők csoportjánál 19,5%, az ezen kívül más (illetve kizárólag más) jövedelemmel is rendelkezőknél pedig 23,7%, azaz csak 4 százalékponttal volt magasabb.

3. táblázat
Az 1994-es és az 1996-os adótáblák

1994		1996			
		csak bér esetén		bér és egyéb jövedelem esetén	
adósávok	marginális kulcsok (%)	adósávok	marginális kulcsok (%)	adósávok	marginális kulcsok (%)
0-110.000	0	0-185.000	2	0-150.000	20
110.001-150.000	20	185.001-250.000	16	150.001-220.000	25
150.001-220.000	25	250.001-390.000	32	220.001-380.000	35
220.001-380.000	35	390.001-550.000	35	380.001-550.000	40
380.001-550.000	40	550.001-900.000	44	550.001-900.000	44
550.000 felett	44	900.000 felett	48	900.000 felett	48

Ha megnézzük az adóbevallások adatait nemek és korcsoportok szerint, akkor jelentős különbségeket figyelhetünk meg az adózók csoportjainak jövedelmi szintjében. A férfiak által bevallott átlagos jövedelem 33%-kal haladja meg a nők átlagos jövedelmét, ami feltehetően nem indokolható az eltérő képzettségi, illetve az eltérő munkahelyi pozíció okozta különbségekkel. A korcsoportok között a 45-54 év közötti korosztály rendelkezik a legnagyobb átlagos jövedelemmel (637 ezer forint) és itt láthatjuk a legmagasabb adóhányadot is (24,1%).

Az adóbevallást beadókra jellemző átlagos jövedelem 480 ezer forint volt 1996-ban, az átlagos adóhányad pedig 21,9%, ami több mint egy százalékponttal magasabb, mint amit az 1994-es adatok vizsgálata alapján kaptunk (20,6%)⁹. Az adófizetők átlagos adóterhelése ezek szerint nőtt 1996-ban 1994-hez képest.

⁹ Az általunk számított adóhányad módszertanában eltér a Pénzügyminisztérium és az APEH által számított adóhányadtól. Míg az utóbbiak számításai során az adóbevallást beadók összesített jövedelmére vetítik az összesített jövedelem adóját, addig mi az adóbevallást beadók összes jövedelmét, és az erre jutó adót, beleértve a tőkejövedelmeket és ezek adóját is figyelembe vesszük. Ez utóbbi tételeknek a számításokban való szerepeltetését a '90-es években tapasztalt növekvő szerepük indokolja.

4. táblázat

Az összes jövedelem, az adó és az adóhányad az adózók egyes csoportjainál

adózők csoportjai		összes jövedelem Mrd Ft (1)	összes befizetett adó Mrd Ft (2)	átlagos adó- hányad % (3)=(2/1)	egy főre jutó összes jövedelem eFt (4)	N ezer fő (5)
jövedelmek	csak bér	891,1	174,2	19,5	376,9	2364,2
	nincs bér, vagy nemcsak bér	1197,3	283,4	23,7	602,8	1986,1
nem	férfi	1186,0	275,4	23,2	543,9	2180,4
	nő	878,1	172,0	19,6	407,6	2154,4
kor	-24	128,2	16,2	12,6	205,7	623,1
	25-34	399,4	78,1	19,6	390,5	1022,8
	35-44	592,8	135,5	22,9	512,9	1155,7
	45-54	641,2	154,7	24,1	636,9	1006,8
	55-	304,5	63,5	20,9	574,6	529,9
Teljes sokaság		2088,5	457,6	21,9	480,1	4350,3

3.2 Jövedelemtípusok aránya és koncentrálttsága

A két év alatt több vizsgált jövedelemtípusnak jelentős mértékben változott a súlya az összes bevallott bevételen belül¹⁰. A bevallott jövedelmek között – hasonlóan a két évvel ezelőtti helyzethez – 1996-ban is messze a munkajövedelmek, illetve ezen belül a keresetek játszották a legnagyobb szerepet (lásd. az 5. táblázatot). Megfigyelhető azonban e két jövedelemfajta súlyának visszaesése is, akár az összes bevételen belüli szerepét, akár az ilyen jövedelemmel rendelkezőknek az összes jövedelemmel rendelkezőkön belüli arányát nézzük¹¹. Az összevont jövedelmeken belüli súlyára is elmondható az, hogy továbbra is meghatározó az összes bevallott bevételen belül, de jelentősen, mintegy 9 százalékponttal csökkent a két év alatt.

A transzfer jellegű jövedelmek szerepének csökkenése az 1995-ös Bokros csomag után nem lehet meglepő, a külföldi jövedelemmel rendelkezők és e jövedelmek súlyának nagy arányú növekedése azonban igen. A negyedik jelentős elmozdulást a költségként elszámolt bevételeknél láthatjuk: az 1996-os adótörvény szélesebb körben, illetve nagyobb mértékben adott módot ezek elszámolására, mint a két évvel

¹⁰ A bevallást adók mintegy 2,4 százaléka úgy adta be adóbevallását, hogy abban semmilyen jövedelmet nem jelölt meg. A továbbiakban ezektől az esetektől eltekintünk.

¹¹ Ezt nemcsak a reálfolyamatok, hanem olyan szabályozóváltozások is okozták, amelyek hatásait a számítások során nem tudtunk kiszűrni. Például 1994 és 1996 között megváltozott az ingatlan eladásához kapcsolódó bevétel elszámolásának szabályozása, aminek eredményeként az 1994-es 1,9 milliárd forintról 1996-ban már 39,3 milliárd forintra nőtt az adózók ingatlan eladásból származó bevallott jövedelmének összege.

azelőtti. Az is lehetséges, hogy az adózók használták ki jobban az adott lehetőségeket és csökkentették így adóalapjukat.

Végül imponáló mértékben (2,3%-ról 4,6%-ra) nőtt a tőkejövedelmek szerepe az adózók jövedelmein belül. Ez a növekedés nem adódhat csak abból, hogy időközben bővült a tőkejövedelmek köre. Szerepet játszott ebben a tőzsde megerősödése és ezzel összefüggésben az 1994–1996 közötti privatizáció is, amely során több nagy cég részvényei a tőzsdén kerültek értékesítésre. Másrészt azt is meg kell jegyeznünk, hogy még mindig rendkívül szűk azok köre, akik egyáltalán tőkejövedelemmel rendelkeznek: számításaink szerint 1994-ben 266 ezer adózó, 1996-ban pedig 323 ezer adózó tartozhatott ebbe a körbe. A tőkejövedelem súlya nagyobb mértékben nőtt, mint a tőkejövedelemmel rendelkezők száma, ami e jövedelemfajta koncentrációjának növekedésére utal. *A magyar tőkepiacon megjelentek már azok a magyar magánszemélyek, akik nagy tőkét mozgatnak és ebből jelentős jövedelemre is tesznek szert.*

Az egyes jövedelemfajták között a legmagasabb átlagos értéket az 1994-es helyzethez hasonlóan a külföldi jövedelmeknél láthatjuk (lásd az 1. mellékletet). Az itt, valamint az elszámolt költségeknél, és a tőkejövedelmeknél tapasztalt rendkívül nagy relatív szórások arra mutatnak, hogy e jövedelemtípusok esetében nagyok az adott jövedelemmel rendelkezők közötti egyenlőtlenségek. Ebből a szempontból a transzfer jellegű jövedelmek mutatják a legegyenletesebb eloszlást. Ezek relatív szórása 0,7, ami szinte teljesen megfelel a két évvel ezelőttinek (0,72), azaz 1996-ban feltehetően nem változott ezek koncentrálttsága sem 1994-hez képest.

Az összes bevallott bevétel alapján képzett decilisek átlagos bevételei alapján kiszámíthatjuk az egyes decilisekre jellemző átlagok és az adóbevallók egészére jellemző átlagos bevétel hányadosát (lásd a 6. táblázatot), amit egy egyenlőtlenségi mutatóként is értelmezhetünk. Ebből láthatjuk, hogy az adóbevallók körében 1996-ban nőtték az egyenlőtlenségek 1994-hez képest. Különösen a legfelső decilis átlagos bevételeinek relatív növekedése, illetve a legalsó decilis bevételeinek csökkenése volt számottevő.

5. táblázat
Egyes jövedelemtípusok statisztikái

Jövedelemtípusok	1994*		1996	
	jövedelemtípusok súlya az összes bevallott bevételen belül	az adott jövedelemtípussal rendelkezők aránya	jövedelemtípusok súlya az összes bevallott bevételen belül	az adott jövedelemtípussal rendelkezők aránya**
Keresetek (1)	73,7	83,8	66,0	85,2
Vállalkozói jövedelmek (2)	3,0	10,5	4,9	19,4
Kistermelés (3)	0,0	0,3	0,0	0,3
Önálló tevékenység (4)	4,0	16,9	2,7	13,5
Munkajövedelmek (5)=(1)+(2)+(3)+(4)	80,0	93,8	73,7	94,5
Transzferek (6)	5,1	14,8	4,6	15,2
Külföldi jövedelem (7)	0,2	0,1	0,7	0,3
Egyéb jövedelmek (8)	2,9	22,5	2,6	11,3
Összevont jövedelmek (9)= (5)+(6)+(7)+(8)	89,1	99,7	81,6	97,0
Költségmentes elszámolt bevétel (10)	8,6	19,8	13,8	22,4
Tőkejövedelem (11)	2,3	6,2	4,6	7,6
Összes bevallott bevétel (12)= (9)+(10)+(11)	100,0	100,0	100,0	100,0

* adatok forrása: Tóth-Ábrahám, 1996.

** az adózók egyszerre többfajta jövedelemmel is rendelkezhetnek

A legfelső decilisenél kimutatható rendkívül nagy szórás a decilisen belüli nagy különbségekre utal. Ezek is nőttek 1994 óta, amikor a felső tizedben csak 0,98 volt az összes bevallott bevétel relatív szórása. Jobban megfigyelhetők ezek a különbségek, ha nem deciliseket, hanem percentiliseket vizsgálunk, azaz ha a populációt nem tíz, hanem száz egyenlő részre osztjuk fel. A bevallott bevételeknek az összes bevallott bevétel alapján képzett percentilisek közötti megoszlását az 5. ábra mutatja. Itt a függőleges tengelyen szereplő szám azt mutatja, hogy az adott bevételi percentilis mekkora arányban részesedik az adóbevallók összes bevallott bevételéből. Láthatjuk hogy a legfelső percentilisek kezében van az összes bevallott bevétel 10-15 százaléka és az adóbevallók alsó 70 százalékának bevételei között sokkal kisebb mértékűek a különbségek, mint a felső 30 százalékánál ez látható.

6. táblázat
Összes bevallott bevétel alakulása bevételi decilisenként (eFt)

Decilisek	Átlag	szórás	Decilis átlaga/sokaság átlaga 1996-ban	Decilis átlaga/sokaság átlaga 1994-ben
legalsó	37,1	23,8	0,07	0,12
2.	121,1	21,6	21,20	0,29
3.	179,7	13,5	0,31	0,40
4.	241,2	18,9	0,42	0,52
5.	311,1	21,1	0,54	0,65
6.	388,7	24,2	0,68	0,78
7.	482,4	30,4	0,84	0,94
8.	612,1	46,5	1,07	1,16
9.	839,4	92,9	1,47	1,54
legfelső	2366,8	10.942,2	4,15	3,59
Bevallók összesen	570,9	3503,1	1,00	1,00

Érdekes ezek után az egyes jövedelemtípusoknál is megnézni a fenti jelenségek alakulását. Ehhez egyrészt a fontosabb jövedelmi típusok esetében kiszámoltuk a Gini-féle koncentrációs mutatót (ezek értékeit összevethetjük az 1994-es értékekkel), másrészt pedig külön-külön ábráztuk az egyes jövedelmek eloszlását a bevallott bevétel, illetve az összes jövedelem percentilisei szerint.

A Gini-mutatóval mért koncentráció a vállalkozásból származó jövedelmek esetében nőtt a legnagyobb mértékben (lásd a 7. táblázatot). Ezt a tényt már sejteni lehetett a 6. táblázat adatai alapján is. Ezek szerint a vállalkozói jövedelmek szerepének két év alatt bekövetkezett növekedése inkább a nagyvállalkozók csoportjának izmosodása, jövedelmeik növekedése miatt következhetett be, mint a vállalkozók csoportjának szélesedése, illetve az átlagos vállalkozó jövedelmeinek az összes bevételt meghaladó ütemű növekedése miatt.

Miközben majdnem minden jövedelmi típusnál a koncentráció növekedéséről beszélhetünk (legkisebb mértékben ezek között a keresetek és a túlnyomórészt ezekre épülő összevont jövedelmek koncentrációja nőtt meg), nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy hasonlóan az 1994-es helyzethez, jelentős különbségek mutatkoznak az egyes jövedelemtípusok koncentráltsága között.

Amint az várható volt, a legegyszerűsebben a transzfer jellegű jövedelmek oszlanak meg a különböző jövedelmi helyzetű adózók között, legkirívóbb egyenlőtlenség pedig a tőkejövedelmeknél és a költségként elszámolt bevételeknél érhető tetten. E két utóbbi jövedelemtípus esetében (megegyezően az 1994-es helyzettel) a felső két decilisbe tartozók adják az összes bevétel mintegy 90 százalékát. Ez a tény azt is jelenti, hogy Magyarországon rendkívül szűk réteg rendelkezik olyan tőkével, amelyet be tud fektetni értékpapírokba, illetve vállalkozásokba. Az elszámolt

költségek koncentrátságánál pedig továbbra is arra kell gondolnunk, hogy a kedvező adózású tőkejövedelmek mellett az adóelkerülés e módját is a *magasabb jövedelműek tudják a legnagyobb mértékben kihasználni*.

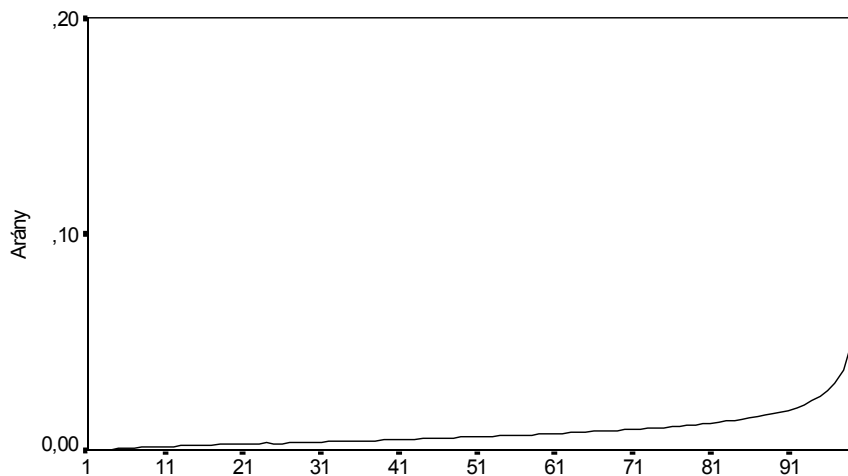
Az egyes jövedelemtípusoknak az adózók összes bevétel szerint képzett percentilisei közötti megoszlását mutató ábrákon is plasztikusan látszanak a koncentrátság imént tárgyalt különbségei (lásd a 2. melléklet ábráit).

Nem foglalkoztunk idáig az egyes jövedelmi csoportokon belül az egyes jövedelem-tételek megoszlásának, koncentrációjának kérdésével, pedig az aggregált adatok nagy különbségeket rejthetnek e tekintetben is. Az összevont jövedelmeken belül leginkább a transzfer jellegű jövedelmek megoszlására érdemes figyelmünket fordítani és ebből a szempontból szemügyre venni ezen csoporton belüli jövedelem-tételeket (nyugdíjak, gyese, egyéb társadalmi juttatások).

Ha az összes jövedelem alapján képzett percentilisek szerint ábrázoljuk e jövedelemtípusokhoz való hozzájárulás nagyságát akkor azt láthatjuk, hogy míg a nyugdíjak egyenletesen oszlanak meg a jövedelem emelkedésével, addig az összes gyesként kifizetett összeg túlnyomó része az alacsony jövedelmű adózók percentiliseinél összpontosul (lásd a 6. ábrát).

5. ábra

Az összes bevallott bevétel aránya az adózók bevétel szerinti percentiliseiben



Az összes bevétel alapján képzett percentilisek

Megjegyzés: az y tengelyen szereplő arány azt mutatja, hogy az adott percentilisben az összes bevétel mekkora súllyal bír az adózók összes bevételén belül

7. táblázat

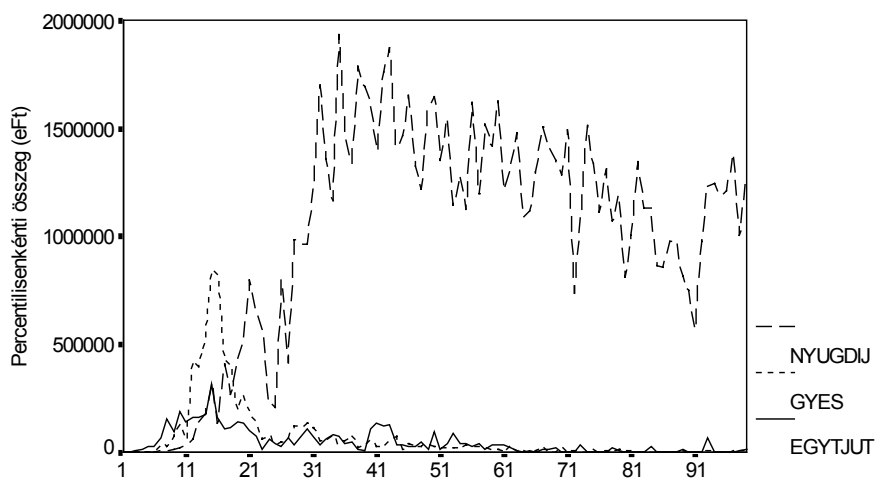
Az egyes jövedelemtípusok koncentrátságának mértéke 1994-ben és 1996-ban

Jövedelemtípusok	A Gini-koefficiens értéke 1994-ben	A Gini-koefficiens értéke 1996-ban
keresetek	0,44	0,45
vállalkozói jövedelmek	0,66	0,77
munkajövedelmek	0,49	0,48
transzferek	0,36	0,39
összevont jövedelmek	0,45	0,47
tőkejövedelmek	0,84	0,86
elszámolt költségek	0,85	0,88
összes bevallott bevétel	0,49	0,53

A egyes és az egyéb társadalmi juttatások átlagos összege a 10-15. percentilisebe tartozók körében a legmagasabb, ezután pedig folyamatosan csökken, de nem éri el a nullát a leggazdagabbak körében sem.

6. ábra

A transzfer jellegű jövedelmek megoszlása az adózók összes jövedelem alapján képzett percentilisei között



Az összes jövedelem alapján képzett percentilisek

Megjegyzés: NYUGDIJ= adóbevallást beadó nyugdíjasok nyugdíja

GYES= adóbevallást beadó gyesen lévők gyermekgondozási segélyének összege

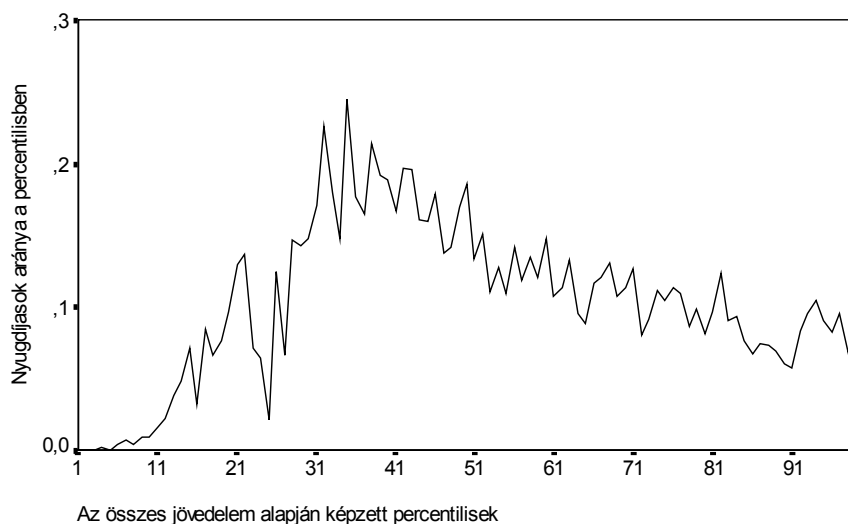
EGYTJUT= egyéb társadalmi juttatások összege

A nyugdíjak átlagos összege viszont egészen másképpen alakul. Megszakításokkal növekszik az adózók 4. tizedéig, aztán pedig nagy változások közepette kissé csökkenő tendenciát mutat a legfelső tizedig, ahol pedig újra növekedésnek indul. A legmagasabb jövedelműek körében a nyugdíjak átlagos nagysága így is alacsonyabb, mint a medián jövedelemhez közeli jövedelemmel bírók esetében. Mind e hatás, mind pedig a percentilisenkénti átlagnyugdíjak nagy fluktuációja mögött részben a nyugdíjasok számának egyenlőtlen eloszlása húzódik meg. A nyugdíjasok száma valóban eltérő az egyes percentilisekben: arányuk fokozatosan csökken a jövedelmek emelkedésével (lásd a 7. ábrát).

A vállalkozói jövedelmek az a másik jövedelemfajta, amelyet érdemes külön is megvizsgálni. Ennek koncentrációja 1996-ban – mint korábban említettük – jelentős mértékben nőtt 1994-hez képest. Két évvel ezelőtt az összes bevételen belül a vállalkozói jövedelmek az alsó jövedelmi percentiliseknél érték el a legmagasabb arányt (20-35%). Az 1996-os adatok némileg eltérő képet mutatnak e tekintetben. A vállalkozói jövedelemmel rendelkezők legnagyobb számban a legfelső és a második decilisben vannak jelen. Számuk a legalsó decilisben megfelel az adózók közepes bevételeivel rendelkező csoportjainál (3-5. decilis) tapasztaltaknak (lásd a 8. ábrát).

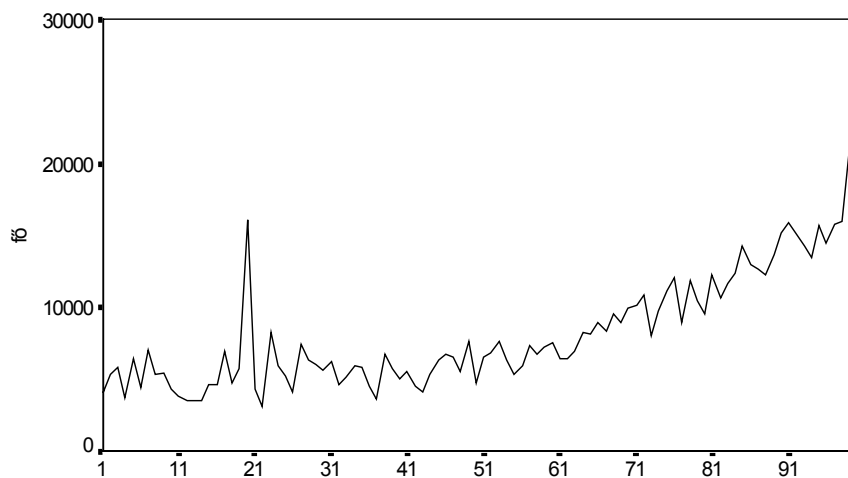
7. ábra

A nyugdíjasok aránya az adózók összes jövedelem alapján képzett percentiliseiben



8. ábra

A vállalkozói jövedelemmel rendelkezők száma az adózók összes bevétel alapján képzett percentiliseiben

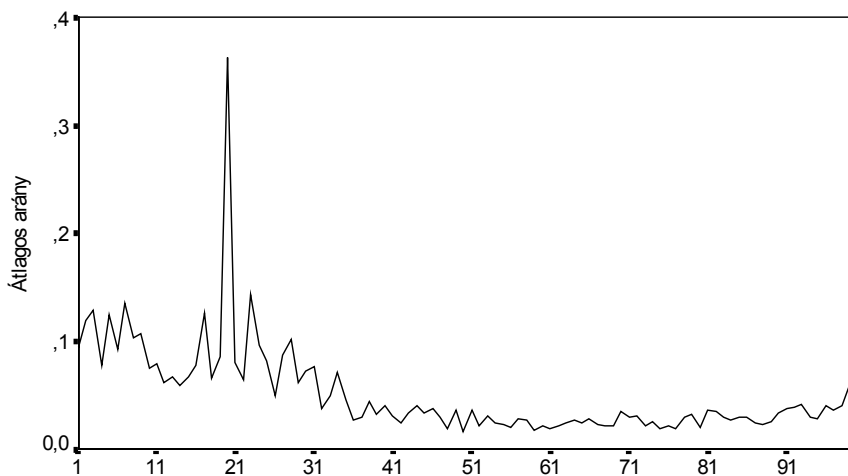


Az összes bevétel alapján képzett percentilisek

Ennek ellenére a vállalkozói jövedelmek összbevételen belüli súlya nem a legmagasabb összes bevételt elérők körében a legmagasabb, sőt itt találkozhatunk a legalacsonyabb aránnyal (lásd a 9. ábrát). Ennek magyarázatánál egyfelől arra kell gondolnunk, hogy a személyi jövedelemadózáásban megjelenő vállalkozási jövedelmek azok jövedelmeit jelentik nagyobb részben, akiket *önfoglalkoztatóként* szokás definiálni. Ők nem vállalkozók a szó klasszikus értelmében, hanem rendszerint a hivatalos munkaerőpiacról kiszorult egyének köréből kerülnek ki, akik valamilyen vállalkozási formában, családi segítséggel működtetik „vállalkozásaikat” (Czakó, 1997). Ezek – a háztartással szétválaszthatatlan kapcsolatban lévő – gazdálkodó szervezetek elsősorban és jellemzően a család megélhetésének biztosítását célozzák. Körükben az átlagosnál magasabb lehet az eltitkolt jövedelem aránya, de ha még ezt is számításba vesszük, akkor sem tartozhatnak a magas jövedelmű vállalkozók közé.

9. ábra

A vállalkozói jövedelmek összes bevételen belüli súlya az adózók összes bevétel alapján képzett percentiliseiben



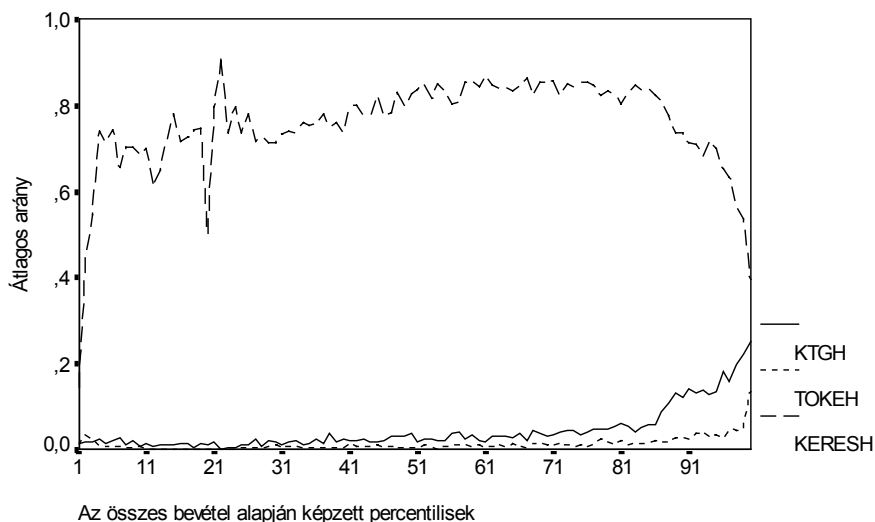
Az összes bevétel alapján képzett percentilisek

Ez a helyzet akkor is, amikor az alacsony bevétellel rendelkezők körében láthatjuk a vállalkozói jövedelmek legnagyobb arányát, ami itt elérheti a 35%-ot is. A magas jövedelműeknél a bevételek más forrásainak (a tőkejövedelmeknek, és a költségként elszámolt bevételeknek) növekvő súlya szorítja háttérbe a vállalkozói jövedelmeket. A legfelső percentiliseknél azonban a vállalkozói jövedelmek növekvő tendenciáját figyelhetjük meg és az előbbi jövedelemelemek szerepe egyértelműen a keresetek rovására nő meg.

A másik eltérést pedig ott láthatjuk, hogy a vállalkozói jövedelmek és a vállalkozók súlya 1994-hez képest 1996-ban eltolódott a második decilis felé. Míg 1994-ben az alsó jövedelmi decilisbe tartozók körében volt szembetűnően magas a vállalkozásból származó jövedelmek aránya (19%), addig ez a magas arány 1996-ban a második decilire inkább jellemző.

10. ábra

Egyes jövedelemtípusok aránya az összes bevételben az adózók összes bevétel alapján képzett percentiliseiben



Megjegyzés: KTGH= költségek aránya
 TOKEH = tőkejövedelmek aránya
 KERESH= keresetek aránya

4. Adókedvezmények és adóterhek

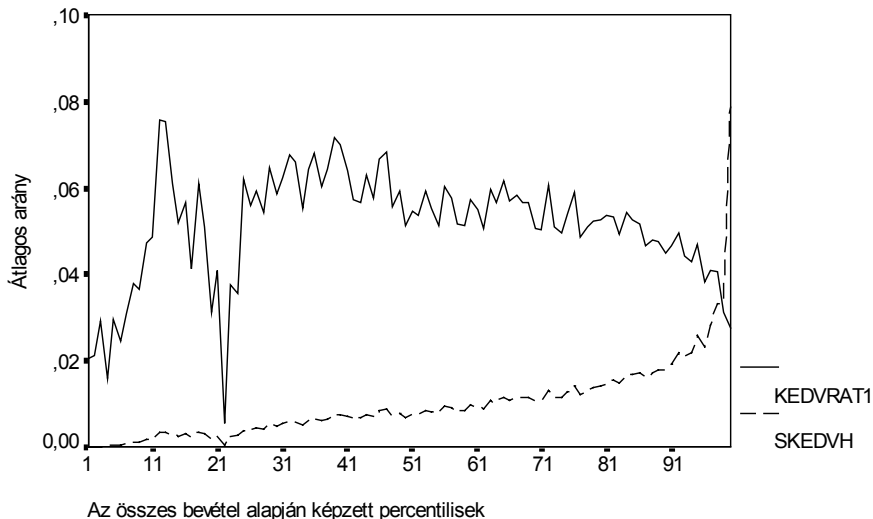
4.1 Adókedvezmények nagysága és megoszlása

Becsléseink szerint az személyi jövedelemadó rendszerében megjelenő adókiadások 1996-ban 109,5 milliárd forintra rúgtak, ami mindössze 13,5%-kal magasabb nominálisan, mint 1994-ben volt. Ez pedig reálértékben az adókiadások jelentős, mintegy 28,4%-os csökkenését jelenti 1996-ban 1994-hez képest.

A kedvezményekhez való hozzájárulás valószínűsége és aránya nem egyenlő a különböző jövedelmű csoportok körében. Az 1994-es adatok elemzésénél láttuk, hogy a bevételek emelkedésével együtt nő a realizált adókedvezmény összege is. Ekkor az összes adókedvezmény 58 százalékát a felső két decilisbe tartozók kapták és az adózók felső 50 százalékához jutott a kedvezmények 87 százaléka (Tóth-Ábrahám, 1996).

11. ábra

Kedvezmények decilisenkénti megoszlása és átlagos aránya az adott decilis összes bevételében



Megjegyzés: $KEDVRAT1 = \text{kedvezmények átlagos aránya} = \frac{\text{összes adókedvezmény}}{\text{összes bevallott bevétel}}$

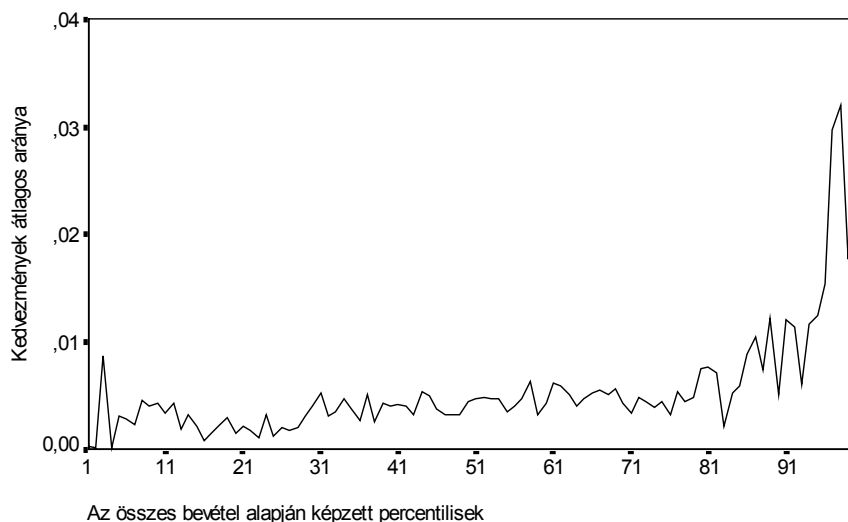
$SKEDVH = \text{az adott percentilis adózói összes kedvezményének súlya az adózók összes kedvezményében}$

Az 1996-os adatok is ehhez hasonló megoszlásról tanúskodnak (lásd a 3. mellékletet). Emellett a kedvezmények az összes bevallott bevételhez viszonyított aránya már nem nő gyorsabban – mint 1994-ben kimutatható volt – a bevallott bevételek növekedési üteménél, *hanem csökkenő tendenciát mutat* (lásd a 11. ábrát). *A magasabb jövedelemmel rendelkezők bevételeikhez viszonyítva kissé alacsonyabb arányban jutnak kedvezményekhez, mint az alacsonyabb bevétellel rendelkezők.* Ez a hatás azonban korántsem lineáris és nem is érvényesül minden jövedelemszinten, mivel az alacsony jövedelműek körében kétszer is irányt változtat. Az első decilisen belül nő a kedvezmények bevételeken belüli aránya, majd csökkenni kezd és a harmadik decilisen belül ismét gyorsan növekszik. Az adókedvezményekhez legkisebb arányban nem a legnagyobb jövedelműek jutnak, hanem a harmadik decilisben lévők egy csoportja.

Ez a hektikus hatás a *nem* bérből és fizetésből, vagy *nemcsak* bérből és fizetésből élők jövedelmeihez köthető, mivel a csak bérjövdelemmel rendelkezők körében a kedvezmények megoszlása az alacsony jövedelműeknél sokkal egyenletesebb (lásd a 12. ábrát). Itt azonban már megfigyelhetjük az 1994-ben tapasztalt tendenciát: a jövedelmek növekedésével nő a kedvezmények bevallott bevételeken belüli súlya is, és éppen a legnagyobb jövedelemmel rendelkezőknél éri el a legmagasabb (3% feletti) arányt.

12. ábra

Kedvezmények átlagos aránya az adott decilis összes bevételében a csak bérrel rendelkezők körében

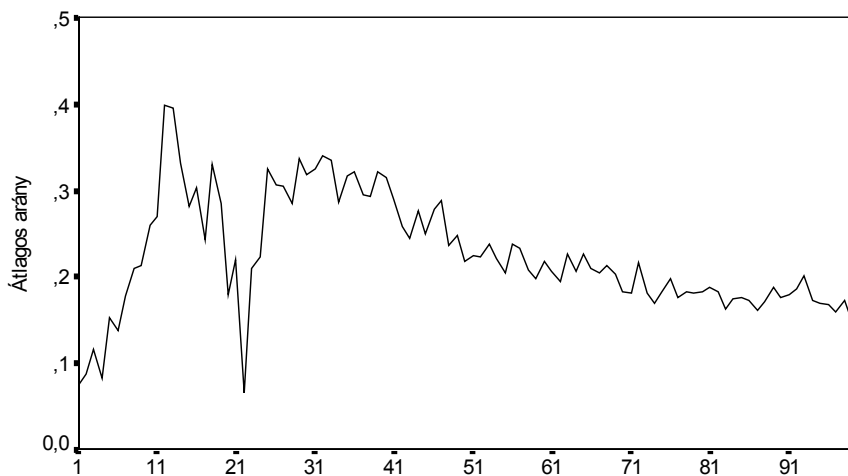


Megjegyzés: Kedvezmények átlagos aránya = összes adókedvezmény/összes bevallott bevétel

Egy másik mutatóban – amelyet már az 1994-es adatok elemzésénél is alkalmaztunk – az adókedvezményeket ahhoz az összeghez hasonlítjuk, amelyet akkor kellene adóként kifizetni, ha nem lennének adókedvezmények (bruttó adó = összes adókötelezettség + összes adókedvezmény). Ezzel a mutatóval (összes kedvezmény / bruttó adó) azt mérjük, hogy az adózók a kedvezmények nélküli helyzethez képest fizetendő adó hány százalékát „kapják meg” kedvezményként.

13. ábra

Az adókedvezmények aránya a kedvezmények és fizetett adó összegében az adózók összes bevétel alapján képzett percentiliseiben



Az összes bevétel alapján képzett percentilisek

Megjegyzés: Adókedvezmények átlagos aránya a kedvezmények és fizetett adó összegében = $\frac{\text{összes adókötelezettség}}{\text{összes adókötelezettség} + \text{összes kedvezmény}}$

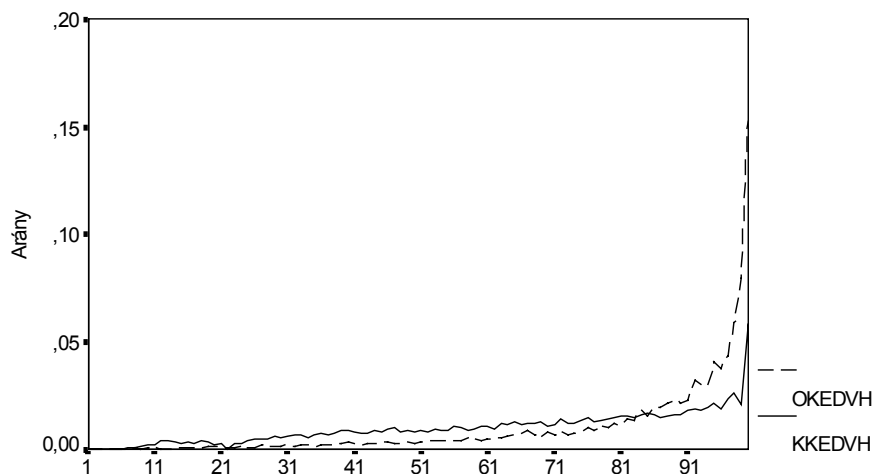
Ennek a mutatónak a bevételek alapján képzett percentilisekben számított átlagos aránya hasonló görbét ír le, mint amit a 11. ábrán láttunk: a harmadik decilistől felfelé a jövedelem növekedésével csökken a kedvezmények szerepe az adófizetésben. Az 1994-es helyzethez képest jelentősen csökkent e mutató értéke minden jövedelemszinten. Az alsó két decilisbe tartozó adózók például korábban a lehetséges összes adójuk 50-100 százalékát is elszámolhatták kedvezményként, 1996-ban pedig meg kellett elégedniük a 10-70 százalékos aránnyal. Ez abból adódik, hogy 1994 és 1996 között az adóterhek növekedését a kedvezmények reálértékben való csökkenése kísérte.

Az ábrából látható, hogy az 1996-os személyi jövedelemadó törvény sajátosságának kell tekintenünk azt, hogy a korábbiakhoz képest nem a legalacsonyabb jövedelműek számára adott kedvezményeket, nem az ebbe a jövedelmi csoportba tartozókat támogatta, illetve ellentmondásosan hatott a medián alatti jövedelemmel rendelkezők csoportjára.

Nézzük meg ezek után azt, hogy az adókedvezmények között az *ösztönzők* bevételi decilisek szerinti megoszlása mennyiben különbözik a *kompensációknak* tekinthetőektől. Azt már láttuk korábban, hogy az adókedvezmények aránya a bevallott bevételeken belül a bevételek növekedésével csökken. Kimutathatóak-e különbségek e téren az ösztönzők és a kompensációk között? Várakozásaink szerint a kompensációk az ösztönzőknél jobban fognak koncentrálni az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők kezében.

14. ábra

Az ösztönzők és a kompenzációk megoszlása az adózók összes bevétel szerint képzett percentilisei között



Az összes bevétel alapján képzett percentilisek

Megjegyzés: az y tengelyen szereplő arány azt mutatja, hogy az adott percentilisbe eső adott jövedelemtípus összege mekkora súllyal bír az adózók összes ilyen jellegű jövedelmén belül

OKEDVH = ösztönző kedvezmények aránya

KKEDVH = kompenzációk aránya

A kedvezmények közel négyötödét a kompenzációk teszik ki (85,9 milliárd forint), így nagyrészt ezek határozzák meg a kedvezmények megoszlásának alakulását is. A 14. ábrán láthatjuk, hogy a kompenzációk megoszlása valóban egyenletesebb, mint az ösztönzőké, de mindkét adókedvezmény fajta a *magasabb jövedelműek kezében koncentrálódik*. A Gini-koefficiens értékei megerősítik az előbbieket: az ösztönzők esetében ez 0,90-es a kompenzációknál pedig 0,86-os értéket kapunk. Ezek szerint a kompenzációk koncentráltasága jelentősen nőtt az 1994-es helyzethez képest (ekkor a Gini-koefficiens értéke 0,66 volt). Ez abból következik, hogy a magasabb jövedelműek a korábbinál nagyobb arányban jutottak 1996-ban ehhez a kedvezmény fajtahoz hozzá.

4.2 Az adóterhek megoszlása

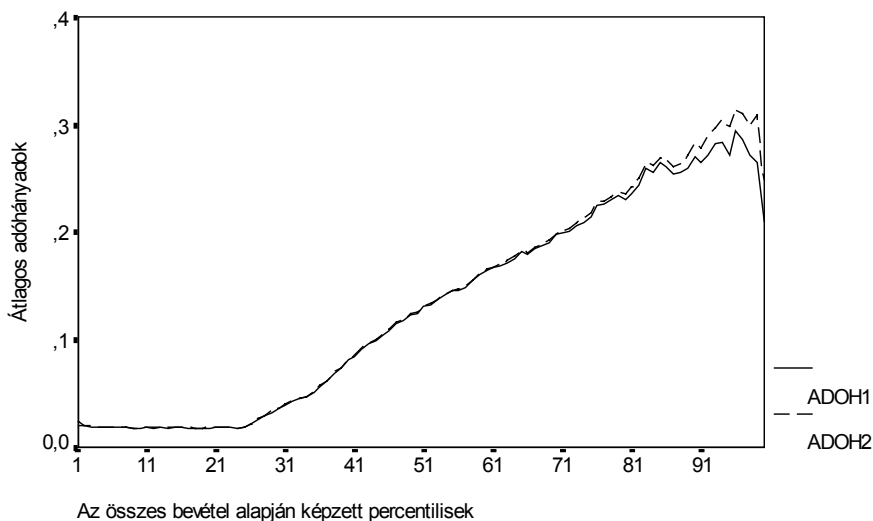
Az adófizetők átlagos adóterheléséről (összes adókötelezettség / összes jövedelem) már tudjuk azt, hogy 1996-ban 21,9%-ra volt tehető, ami több mint egy százalékponttal magasabb, mint 1994-ben. Ellenben nem tudjuk azt, hogy hogyan alakult az adózók tényleges adóterhelése a jövedelem függvényében. Az 1994-es adatok elemzése alapján megerősíthetjük: a személyi jövedelemadózásban ténylegesen érvényesül a progresszivitás. Vajon elmondható-e ugyanez az 1996-os adatok alapján is? A következőekben ezt fogjuk vizsgálni két mutató segítségével:

az adóterhelést egyrészt az összes bevételhez, másrészt az összes jövedelemhez viszonyítjuk.

Az eredmények szerint az 1996-os adatok alapján már nem mondhatjuk egyértelműen progresszívnek a személyi jövedelemadóztatást. A jövedelem növekedésével ugyanis nem nő mindenhol a fizetendő adó aránya. Éppen azt láthatjuk a 1. ábrán (lásd 7.old), hogy a legalacsonyabb jövedelemmel rendelkező két-három század adózó adóterhelése jóval nagyobb, mint az alsó négy decilis bármelyikének átlaga: *az adóterhelés a jövedelem növekedésével először csökken (degresszív), majd nő és csak a harmadik decilis után beszélhetünk progresszivitásról.* De láthatjuk azt is, hogy e progresszivitás a legmagasabb jövedelműeknél lefékeződik, majd pedig az adózók legfelső két százalékánál már az adóterhelés némi csökkenését figyelhetjük meg.

15. ábra

Az adóterhelés alakulása az összes bevétel percentilisei szerint a csak bérjövdelemmel rendelkezők körében



Megjegyzés: $ADOH1 = \text{összes adókötelezettség} / \text{összes bevétel}$

$ADOH2 = \text{összes adókötelezettség} / \text{összes jövedelem}$

Az első hatás egyértelműen a kettős adótábla és a hozzájuk tartozó marginális adókulcsok alkalmazásához köthető. A viszonylag magas effektív adókulccsal adózó legszegényebbek körében az átlagosnál magasabb volt a bérjövdelemmel túl más jövedelemmel is rendelkezők, illetve a bérjövdelemmel nem rendelkezők aránya. (Az adózók alsó két százalékában a csak bérjövdelemmel rendelkezők aránya 29%, az egyéb jövedelemmel (is) rendelkezőké pedig 71% volt). Ez természetes is, mivel a bérjövdelemmel rendelkezők esetében a minimálbér korlátot szab annak, hogy valakinek az éves keresete egy bizonyos szint alá csökkenjen. Más adóköteles jövedelem esetén pedig nincs ilyen korlát.

Ha csak a bérjövedelemmel rendelkezőkre számítjuk ki az adóterhelést, akkor tehát eltűnik az alsó degresszív rész (lásd a 15. ábrát).

Az adórendszer jövedelem-egyenlőtlenségekre gyakorolt hatását vizsgálva azt láthatjuk, hogy a személyi jövedelemadózás 1996-ban összességében mégis csökkentette a jövedelem-egyenlőtlenségeket. Az adóterhelés különbségein túl már erre mutat az is, hogy a fizetett adó sokkal koncentráltabban oszlik meg az adózók között (Gini-koefficiens = 0,71), mint az összes jövedelem, vagy az összes bevallott bevétel. Személetesen mutathatjuk be ezt a hatást, ha egyszerre ábrázoljuk az összes jövedelem és a nettó jövedelem bevételi decilisek szerinti megoszlását (lásd a 2. ábrát, 8. old.).

5. Záró megjegyzések

Mint láttuk a személyi jövedelemadó 1996-ban több, ellentmondásos hatáson keresztül ugyan, de mérsékelte a jövedelmi egyenlőtlenségeket. Nem tudjuk azonban azt, hogy 1994-hez képest hogyan változott a személyi jövedelemadózás szerepe e téren: a korábbinál jobban, vagy kevésbé érvényesült-e ez a hatás?

Ezért az 1994-es és az 1996-os adatokon külön-külön kiszámoltuk, hogy milyen volt az adókötelezettség koncentrációjának mértéke. Az egyenlőtlenség méréséhez a Gini mutató mellett a variációs együtthatót (relatív szórás) használtuk. Az eredményeket a 8. táblázatban közöljük.

8. táblázat

Az adófizetés egyenlőtlenségének mértéke 1994-ben és 1996-ban

	1994	1996
Gini-koefficiens értéke	0,6772	0,7072
variációs együttható értéke	1,952	4,022

Ezek szerint azt mondhatjuk, hogy a jövedelem-egyenlőtlenségeket mérséklő hatás erősebb volt 1996-ban, mint 1994-ben, mivel a magasabb jövedelműek kezében a fizetett adó nagyobb aránya összpontosult. Erre utal a Gini-koefficiens magasabb értéke is. Másrészt a variációs együttható több, mint kétszeres növekedése mögött az előbbi hatás mellett a személyi jövedelemadó nagyobb kiegyenlítettenségét is megfigyelhetjük: 1996-ban az 1994-esnél sokkal nagyobb ingadozásokkal, a degresszivitás és progresszivitás hullámozása közepette alakult ki az átlagos adóterhelés.

Ezeket a hatásokat jól tudjuk illusztrálni, ha egymás mellett ábrázoljuk a két év adóterhelését. Ehhez az 1994-es és az 1996-os adatokat egyaránt tartalmazó egyesített adatállományt használtuk fel. Az eredményeket az 3. ábrában közöljük (lásd 9.old). Ebből látható, hogy:

1. 1996-ban az adózók túlnyomó részénél nőtt az adóterhelés 1994-hez képest.
2. A harmadik decilistől felfelé haladva a legfelső percentilisek kivételével a jövedelem emelkedésével az adóterhelés növekvő mértékben nőtt.
3. Nagy különbség mutatkozik a két év között az adófizetők legszegényebb ötödének (alsó kvintilis) adózásában. Az 1996-ban alkalmazott adótörvény radikálisan emelte ennek a körnek az adóterhelését 1994-hez képest.
4. A legfelső percentilis adóterhelése mindkét évben kisebb volt, mint a tőle némileg alacsonyabb jövedelemmel rendelkezőké. Ebből a szempontból az 1996-os adózás során a két évvel korábbinál nagyobb mértékű csökkenés tapasztalható. Ezek szerint 1996-ban a legfelső percentilis adóterhelése 1994-hez képest csökkent.

Az adóterhelésnek a jövedelmi színvonallal párhuzamos növekedésében nem a marginális adókulcsok növekedése játszhatta a döntő szerepet. Inkább a kedvezményekhez jutás egyenlőtlen mértékű változása okozhatta ezt: a bevallott bevétel alapján képzett decilisek között az ötödik decilistől fogva 1996-ban nagyobb arányban csökkent a bevétel emelkedésével a kedvezmények szerepe, mint 1994-ben.

Mellékletek

1. Melléklet

M1.1 táblázat

A képzett jövedelemtípusok az 1994-es és az 1996-os személyi jövedelemadó-bevallások adatai alapján

<i>jövedelemtípusok neve</i>	<i>tartalma az 1994-es bevallások adatai alapján</i>	<i>tartalma az 1996-os bevallások adatai alapján</i>
KERESÉT	munkaviszonyból származó jövedelem végkielégítés munkáltató által fizetett élet- és nyugdíjbiztosítás borravaló, hálapénz	munkaviszonyból származó jövedelem végkielégítés munkáltató által fizetett élet- és nyugdíjbiztosítás borravaló, hálapénz munkaviszonnyal kapcsolatos költségtérítés külszolgálatért kapott jövedelem
VALLALK (vállalkozásból származó jövedelmek)	társas vállalkozások egyéni vállalkozások	társas vállalkozások, munkáltatótól kapott nem bérnek minősülő jövedelmek egyéni vállalkozások átalányadót fizető egyéni vállalkozó jövedelme
KISTERM (kistermelésből származó jövedelmek)	kistermelésből származó jövedelmek	kistermelésből származó jövedelmek
ONALLO (önálló tevékenységek- ből származó jövedelmek)	szellemi alkotások jövedelme egyéb önálló jövedelem	szellemi alkotások jövedelme egyéb önálló jövedelem
NYUGDIJ	nyugdíj	nyugdíj nyugdíjas tsz tagok öregségi járadéka
GYES	gyes	gyes
EGYTJUT (egyéb társadalmi juttatások)	ösztöndíj nyugdíjas tsz tagok tagsági pótléka	ösztöndíj szociális gondozásért, lelki segélyezésért kapott jövedelem más adókedvezményre jogosító jövedelem (pl. gyermeknevelési támogatás)

<i>jövedelemtípusok neve</i>	<i>tartalma az 1994-es bevallások adatai alapján</i>	<i>tartalma az 1996-os bevallások adatai alapján</i>
KULFJOV	összes külföldön is adóköteles jövedelem	összes külföldön is adóköteles jövedelem
VAGYON	ingatlan értékesítés ingó vagyontárgyak eladása vagyon értékű jog eladása befektetés miatt 1991-ben levont összeg befektetés miatt 1992-ben és 1993-ban levont összeg	ingatlan értékesítés ingó vagyontárgyak eladása befektetés miatt 1993-1994-ben levont összeg külterületi föld bérbeadása, földjáradék kárpótlásból vásárolt föld eladása szövetkezeti üzletrész vásárlása miatt 1994-ben levont összeg
KTGTERI	nem önálló tevékenység költségterítése önálló tevékenység költségterítése	nem önálló tevékenység költségterítése
EGYJOGC	deviza ellátmány magáncélú személygépkocsi használat más jogcímen kapott jövedelem	deviza ellátmány egyéb jövedelem
TOKEJOV	értékpapír ingyenes értékpapír eladása vállalkozásból kivont adóköteles vagyoni érték osztalék és értékpapír kamata külföldi osztalék	értékpapír ingyenes értékpapír eladása vállalkozásból kivont adóköteles vagyoni érték osztalék és értékpapír kamata külföldi osztalék privatizációs lízing egyéb forrásadós jövedelem
KOLTSEG	bevétel és jövedelem különbsége azoknál a jövedelmeknél, amelyek esetében mód van a bevételekkel szemben költség elszámolására, illetve csak a bevételek egy része számít adóköteles jövedelemnek	bevétel és jövedelem különbsége azoknál a jövedelmeknél, amelyek esetében mód van a bevételekkel szemben költség elszámolására, illetve csak a bevételek egy része számít adóköteles jövedelemnek

M1.2 táblázat
Az adókedvezmények és az adókötelezettség definíciója

<i>adókötelezettség, vagy adókedvezmény típusa</i>	<i>meghatározás</i>
ADOKEDV	az összevonás alá eső jövedelmekhez kapcsolódó adókedvezmények
LKEDV	lakásszerzési, földvásárlási kedvezmény
SADOKEDV (összes adókedvezmény)	ADOKEDV+LKEDV
OSVJADO	összevont jövedelmek utáni számított adó
TOKEADO	tőkejövedelmek adója
VLL2ADO	egyéni vállalkozók átalányadója
VGY2ADO	ingó, vagy ingatlan eladásából származó jövedelem adója
SADOKOT (összes adókötelezettség)	OSVJADO+TOKEADO+VLL2ADO+VGY2ADO-SADOKEDV
SBADO (bruttó adó) összes számított adó, ha nem lennének adókedvezmények	SADOKOT+SADOKEDV (összes adókötelezettség+összes adókedvezmény)

M1.3 táblázat
Az aggregált jövedelemcsoportok meghatározása

<i>jövedelemcsoport</i>	<i>definíció</i>
SMUNKA (munkajövedelmek az 1994-es kategórizálásnak megfelelően)	KERESSET+VALLALK+KISTERM+ONALLO - munkavisztonnyal kapcsolatos költségterítés - külszolgálatért kapott jövedelem
SKULF (külföldi jövedelmek)	KULFJOV
STRANS (transzfer jellegű jövedelmek)	NYUGDIJ+GYES+EGYTJUT
SEGYEB (egyéb jövedelmek az 1994-es kategórizálásnak megfelelően)	EGYJOGC+VAGYON + munkavisztonnyal kapcsolatos költségterítés + külszolgálatért kapott jövedelem - külterületi termőföld bérbeadása, földjára- dék
STOKE (összes tőkejövedelem)	TOKEJOV + külterületi termőföld bérbeadása, földjára- dék
SKTG (összes költségként elszámolt bevétel)	KOLTSEG
OSSZVJOV (összevont jövedelem az 1994-es kategórizálásnak megfelelően)	SMUNKA+STRANS+SKULF+SEGYEB
OSSZESBV (összes bevallott bevétel)	OSSZVJV4+STOKE+KOLTSEG
SJOV (összes jövedelem)	OSSZESBV-KOLTSEG (összes bevétel-költség)

M1.4 táblázat

Az egyes jövedelemtípusok, az adókötelezettség és az adókedvezmény statisztikái
(ezer Ft)

Változó	Átlag	Szórás	Minimum	Maximum	Összeg	N
KERES	442,48	479,46	0,35	13643,90	1600505098,0 0	4,E+06
VALLALK	144,10	1711,3 5	0,00	146513,7	118657627,00	823467
KISTERM	79,40	143,31	0,06	1521,38	1104408,84	13910
ONALLO	113,65	248,79	0,02	4218,39	65005984,79	571980
SMUNKA	445,26	922,11	0,06	146513,7	1785273118,0 0	4,E+06
SKULF	1616,1 6	5440,0 8	2,12	57692,27	17803967,11	11016
STRANS	171,27	119,67	0,36	999,07	110581110,40	645659
SEGYEB	130,56	455,09	0,03	11119,00	64350384,07	492883
OSSZVJOV	468,89	966,52	0,06	146513,7	1978008580,0 0	4,E+06
SKTG	351,78	6779,3 1	0,00	526695,5	334987242,90	952257
STOKE	342,25	3995,3 3	0,06	214924,8	110439047,00	322682
OSSZESBV	570,89	3562,4 3	0,23	527485,2	2423434870,0 0	4,E+06
SADOKOT	111,67	440,81	0,00	69557,46	457634764,70	4,E+06
SADOKEDV	47,88	191,87	0,00	27692,83	109508229,60	2,E+06

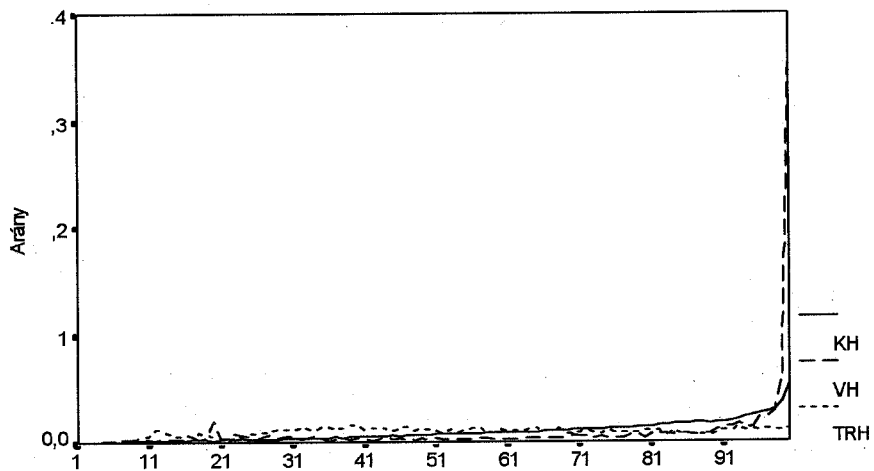
Megjegyzés: Minden esetben csak azokat az adózókat vettük figyelembe akiknél az adott változó értéke nagyobb volt nullánál.

Minden jövedelmi típusnál az 1994-es adóbevallásnál alkalmazott kategorizáláshoz igazodtunk, így egyes jövedelmi kategóriák tartalma némileg eltér az 1996-os adóbevallások adatait feldolgozó APEH Gyorsjelentésekben alkalmazottól. Például, ha az összevont jövedelmeket az 1996-os adóbevallásokban megadott tartalommal határozzuk meg, akkor ennek aggregált értéke 1940 milliárd forintra tehető az általunk vizsgált minta alapján.

2. Melléklet

M2.1 ábra

Az egyes jövedelemtípusok aránya az adózók összes bevallott bevétel szerint képzett percentiliseiben

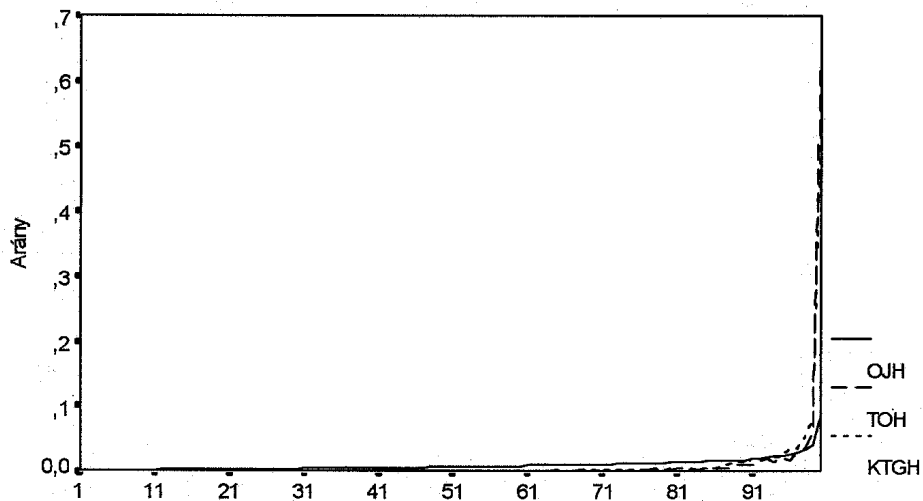


Az összes bevétel alapján képzett percentilisek

Megjegyzés: az y tengelyen szereplő arány azt mutatja, hogy az adott percentilisbe eső adott jövedelemtípus mekkora súllyal bír az adózók összes ilyen jellegű jövedelmén belül
KH: keresetek aránya; VH: vállalkozói jövedelmek aránya; TRH: transzferek aránya

M2.2 ábra

Az egyes jövedelemtípusok aránya az adózók összes bevallott bevétel szerint képzett percentiliseiben



Megjegyzés: az y tengelyen szereplő arány azt mutatja, hogy az adott percentilisbe eső adott jövedelemtípus mekkora súllyal bír az adózók összes ilyen jellegű jövedelmén belül.

OJH: összevont jövedelmek aránya; TOH: tőkejövedelmek aránya; KTGH: költségként elszámolt bevételek aránya

3. Melléklet

Az egyes jövedelemkomponensek statisztikái az adózók összes bevétel alapján képzett percentilisei között (ezer Ft)

M3.1 táblázat
Munkajövedelmek

<i>Decilisek</i>	<i>Összeg</i>	<i>Átlag</i>	<i>Szórás</i>	<i>N</i>
1	10435301,9	31,64	25,18	329802
2	42754876,7	98,30	45,13	434946
3	68443628,0	157,29	53,24	435142
4	85186866,1	195,82	85,28	435017
5	114372480,0	262,93	98,06	434995
6	148217451,0	340,66	108,06	435093
7	186499287,0	428,79	122,65	434948
8	236664749,0	543,96	149,14	435079
9	312526975,0	718,49	232,90	434979
10	580171503,0	1333,58	2550,53	435049
Összesen	1785273118,0	420,55	824,34	4245049

Megjegyzés: $F= 92987,46$; az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p= 0,0000$; $\text{Eta} = 0,41$; $\text{Eta}^2 = 0,16$

M3.2 táblázat
Külföldi jövedelmek

Decilisek	Összeg	Átlag	Szórás	N
1	0,0	0,00	0,00	329802
2	5788,6	0,01	0,50	434946
3	0,0	0,00	0,00	435142
4	23657,1	0,05	3,59	435017
5	95371,6	0,22	7,44	434995
6	70571,7	0,16	7,57	435093
7	335445,7	0,77	18,94	434948
8	211335,6	0,49	14,83	435079
9	1713960,1	3,94	53,71	434979
10	15347836,8	35,28	900,34	435049
Összesen	17803967,1	4,19	288,86	4245049

Megjegyzés: $F=631,08$, az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p=0,0000$; $Eta=0,04$; $Eta^2=0,001$

M3.3 táblázat
Transzfer jövedelmek

Decilisek	Összeg	Átlag	Szórás	N
1	892121,97	2,71	11,61	329802
2	8476241,60	19,49	38,76	434946
3	7744832,45	17,80	47,53	435142
4	16052021,00	36,90	76,29	435017
5	15425171,50	35,46	82,46	434995
6	13374019,00	30,74	85,27	435093
7	13132936,00	30,19	90,62	434948
8	12021285,30	27,63	88,91	435079
9	9852885,59	22,65	84,66	434979
10	13609596,00	31,28	101,58	435049
Összesen	110581110,00	26,05	76,67	4245049

Megjegyzés: $F=6670,59$, az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p=0,0000$; $Eta=0,12$; $Eta^2=0,0139$

M3.4 táblázat
Egyéb jövedelmek

Decilisek	Összeg	Átlag	Szórás	N
1	543864,98	1,25	5,75	435084
2	658677,63	1,51	11,38	434946
3	839168,23	1,93	15,19	435142
4	858735,95	1,97	13,94	435017
5	1030762,75	2,37	14,77	434995
6	1176132,76	2,70	18,64	435093
7	1181391,47	2,72	19,79	434948
8	2188486,54	5,03	31,26	435079
9	5071550,55	11,66	57,79	434979
10	50801613,20	116,77	484,01	435049
Összesen	64350384,10	14,79	154,96	4350331

Megjegyzés: $F=23432,66$; az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p=0,0000$; $Eta=0,22$; $Eta^2=0,05$

M3.5 táblázat
Tőkejövedelmek

Decilisek	Összeg	Átlag	Szórás	N
1	106579,67	0,3232	3,1918	329802
2	149090,49	0,3428	4,4200	434946
3	255565,32	0,5873	5,6886	435142
4	711059,53	1,6346	11,6220	435017
5	1095928,25	2,5194	15,3451	434995
6	1401699,77	3,2216	21,0318	435093
7	2195988,25	5,0489	28,3756	434948
8	3782321,24	8,6934	46,6541	435079
9	7309861,28	16,8051	70,0690	434979
10	93430953,20	214,7597	3445,4737	435049
Összesen	110439047,00	26,0160	1103,4097	4245049

Megjegyzés: $F=1584,97$; az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p=0,0000$; $Eta=0,06$; $Eta^2=0,0033$

M3.6 táblázat
Elszámolt költségek

Decilisek	Összeg	Átlag	Szórás	N
1	255804,59	0,78	4,99	329802
2	636407,46	1,46	10,18	434946
3	923495,23	2,12	14,53	435142
4	2091488,20	4,81	25,74	435017
5	3317905,80	7,63	35,48	434995
6	4885720,08	11,23	49,02	435093
7	6467998,30	14,87	62,05	434948
8	11453396,20	26,32	92,72	435079
9	28653561,80	65,87	183,48	434979
10	276301465,00	635,10	10020,43	435049
Összesen	334987243,00	78,91	3208,66	4245049

Megjegyzés: $F=1634,20$; az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p=0,0000$; $Eta=0,06$; $Eta^2=0,0035$

M3.7 táblázat
Nyugdíjak

Decilisek	Összeg	Átlag	Szórás	N
1	50729,03	0,15	2,80	329802
2	2441554,50	5,61	25,52	434946
3	6107450,37	14,04	45,37	435142
4	14787846,70	33,99	75,39	435017
5	14559719,20	33,47	81,67	434995
6	12811159,30	29,44	84,71	435093
7	12896943,60	29,65	90,41	434948
8	11782045,50	27,08	88,71	435079
9	9684456,98	22,26	84,52	434979
10	13324672,60	30,63	100,95	435049
Összesen	98446577,80	23,19	75,50	4245049

Megjegyzés: $F=9918,17$; az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p=0,0000$; $Eta=0,14$; $Eta^2=0,0206$

M3.8 táblázat
Gyes

Decilisek	Összeg	Átlag	Szórás	N
1	267566,26	0,81	6,72	329802
2	4428636,61	10,18	27,35	434946
3	1002696,55	2,30	12,84	435142
4	513645,42	1,18	8,08	435017
5	372789,41	0,86	8,07	434995
6	210069,00	0,48	5,18	435093
7	92247,78	0,21	3,82	434948
8	101592,09	0,23	3,80	435079
9	72995,03	0,17	3,16	434979
10	154535,03	0,36	5,50	435049
Összesen	7216773,19	1,70	10,9665	4245049

Megjegyzés: $F=33711,76$; az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p=0,0000$; $Eta=0,26$; $Eta^2=0,07$

M3.9 táblázat
Egyéb társadalmi juttatások

Decilisek	Összeg	Átlag	Szórás	N
1	573826,67	1,74	9,21	329802
2	1606050,49	3,69	17,91	434946
3	634685,53	1,46	11,96	435142
4	750528,82	1,73	16,30	435017
5	492662,90	1,13	13,95	434995
6	352790,72	0,81	11,30	435093
7	143744,62	0,33	6,87	434948
8	137647,64	0,32	6,41	435079
9	95433,58	0,22	5,04	434979
10	130388,46	0,30	11,66	435049
Összesen	4917759,43	1,16	11,83	4245049

Megjegyzés: $F=3530,16$; az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p=0,0000$; $Eta=0,09$; $Eta^2=0,0074$

M3.10 táblázat
Ösztönző kedvezmények

Decilisek	Összeg	Átlag	Szórás	N
1	63044,77	0,19	2,06	329802
2	187739,11	0,43	2,22	434946
3	375336,58	0,86	3,65	435142
4	534665,83	1,23	4,47	435017
5	759368,08	1,75	5,58	434995
6	1059506,45	2,44	6,58	435093
7	1510401,42	3,47	8,69	434948
8	2182672,86	5,02	11,21	435079
9	4307017,99	9,90	19,09	434979
10	12633037,70	29,04	68,07	435049
Összesen	23612790,80	5,56	23,34	4245049

Megjegyzés: $F=61053,12$; az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p=0,0000$; $Eta=0,34$; $Eta^2=0,1146$

M3.11 táblázat
Kompenzáció jellegű adókedvezmények

Decilisek	Összeg	Átlag	Szórás	N
1	295678,20	0,90	2,89	329802
2	2755051,78	6,33	9,59	434946
3	3035062,85	6,97	13,01	435142
4	6250029,95	14,37	19,94	435017
5	7566797,35	17,40	23,84	434995
6	8261711,21	18,99	27,04	435093
7	10337968,60	23,77	30,97	434948
8	12018845,20	27,62	32,74	435079
9	13936393,60	32,04	36,00	434979
10	21446253,50	49,30	429,11	435049
Összesen	85903792,20	20,24	139,33	4245049

Megjegyzés: $F=4351,43$; az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p=0,0000$; $Eta=0,10$; $Eta^2=0,0091$

M.3.12 táblázat
Összes adókötelezettség

Decilisek	Összeg	Átlag	Szórás	N
1	695688,52	2,11	3,08	329802
2	2173812,30	5,00	6,46	434946
3	3561387,26	8,18	10,20	435142
4	6173897,28	14,19	10,16	435017
5	13483703,00	31,00	12,99	434995
6	22892940,20	52,62	17,49	435093
7	35397610,50	81,38	23,96	434948
8	54677146,10	125,67	37,77	435079
9	87459410,90	201,07	74,52	434979
10	231119169,00	531,25	1261,17	435049
Összesen	457634765,00	107,80	404,79	4245049

Megjegyzés: $F=69530,09$; az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p=0,0000$; $Eta=0,36$; $Eta^2=0,1285$

M.3.13 táblázat
Összes adókedvezmény

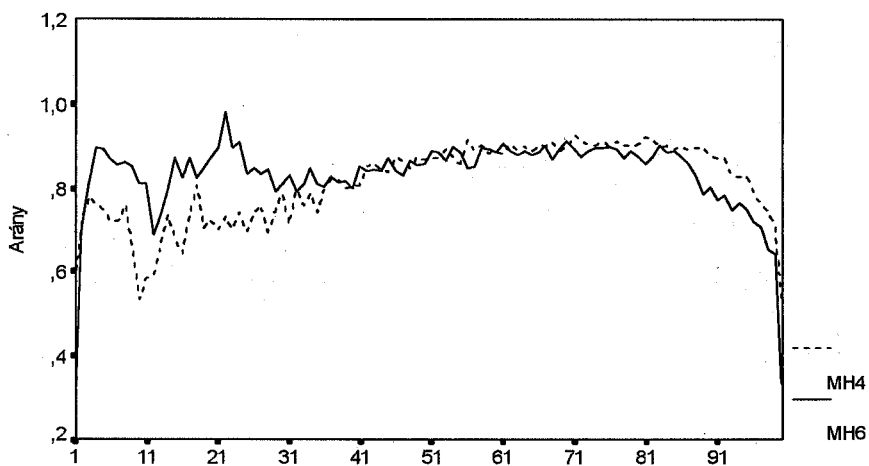
Decilisek	Összeg	Átlag	Szórás	N
1	350369,54	1,06	3,12	329802
2	2942790,89	6,77	9,82	434946
3	3410399,43	7,84	13,46	435142
4	6784695,78	15,60	20,25	435017
5	8326165,43	19,14	24,57	434995
6	9321217,67	21,42	28,24	435093
7	11848370,00	27,24	32,89	434948
8	14201518,00	32,64	36,23	435079
9	18243411,60	41,94	43,21	434979
10	34079291,20	78,33	434,01	435049
Összesen	109508230,00	25,80	141,26	4245049

Megjegyzés: $F=10623,60$; az F -hez tartozó szignifikancia szint, $p=0,0000$; $Eta=0,15$; $Eta^2=0,0220$

4. Melléklet

A főbb jövedelemtípusok megoszlása az adózók összes bevétel alapján képzett percentilisei szerint 1994-ben és 1996-ban

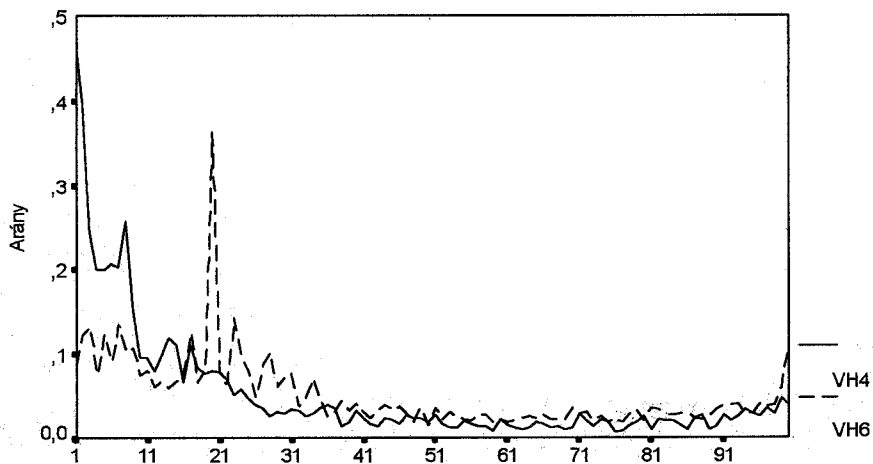
M4.1 ábra
Munkajövedelmek



Az összes bevétel alapján képzett percentilisek

Megjegyzés: MH4: munkajövedelmek aránya 1994-ben
MH6: munkajövedelmek aránya 1996-ban

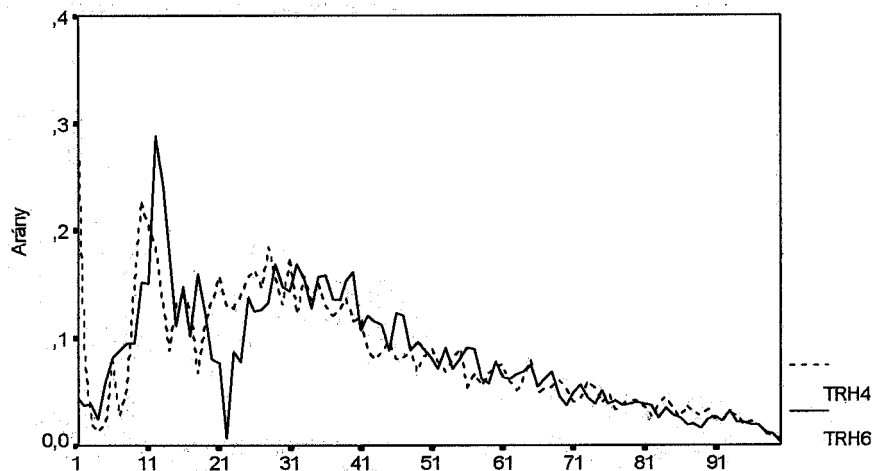
M4.2 ábra
Vállalkozói jövedelmek



Az összes bevétel alapján képzett percentilisek

Megjegyzés: VH4: vállalkozói jövedelmek aránya 1994-ben
VH6: vállalkozói jövedelmek aránya 1996-ban

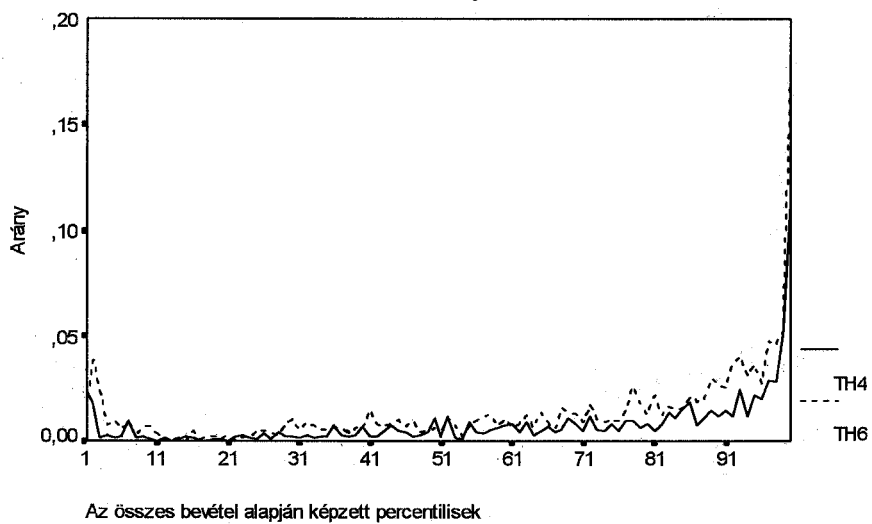
M4.3 ábra
Transzfer jellegű jövedelmek



Az összes bevétel alapján képzett percentilisek

Megjegyzés: TRH4: transzfer jellegű jövedelmek aránya 1994-ben
TRH6: transzfer jellegű jövedelmek aránya 1996-ban

M4.4 ábra
Tőkejövedelmek



Az összes bevétel alapján képzett percentilisek

Megjegyzés: TH4: tőkejövedelmek aránya 1994-ben
TH6: tőkejövedelmek aránya 1996-ban

Bibliográfia

- Andorka R.–Ferge Zs.–Tóth I. Gy. (1997): „Valóban Magyarországon a legkisebbek az egyenlőtlenségek?”, *Közgazdasági Szemle*, XLIV. évf. 89-112. o.
- Bedekovics I.–Kolosi T.–Szívós P. (1994): *Jövedelmi helyzet a 90-es évek első felében*. In: Andorka Rudolf–Kolosi Tamás–Vukovich György (szerk.): *Társadalmi riport 1994*. TÁRKI, 34-60. o.
- Czakó, Á. (1997): „Kisvállalkozások a kilencvenes évek elején. (Vállalkozás és polgárosodás).” *Szociológiai Szemle*, 2. szám 93-116. o.
- Förster, M.–Tóth I. Gy. (1993): *A háztartások jövedelmi szerkezete és a szociális újraelosztás*. In: Sik Endre–Tóth István György (szerk.): *Egy év után...Jelentés a Magyar Háztartás Panel II. hullámának eredményeiről*. 83-96. o.
- Galasi P. (1995): A jövedelemegyenlőtlenségek változása Magyarországon 1987, 1992-1994, Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutató Intézet, 60. o.
- Kézdi G. (1996): „Gondolatok az államháztartási reform elé. A személyi jövedelemadó befizetések változása Magyarországon 1989-1994”, *Pénzügyi Szemle*, 1. szám 93-107. o.
- Kolosi T.–Szívós P.–Bedekovics I.–Tóth I. J. (1996): *Munkaerőpiac és jövedelmek*. In: Sik Endre–Tóth István György (szerk.): *Társadalmi páternosztter 1992-1995. Jelentés a Magyar Háztartás Panel 4. hullámának eredményeiről*. Magyar Háztartási Panel Műhelytanulmányok 7. BKE, TÁRKI, KSH
- KOPINT-DATORG (1997): Konjunktúrajelentés 1997/3.
- KSH (1997): Magyar Statisztikai Évkönyv - 1996.
- Laky T. (1997): Munkaügyi Kutató Intézet: Munkaerőpiaci helyzetjelentés. A munkaerőpiac keresletét és kínálatát alakító folyamatok, Közösen a Jövő Munkahelyeiért Alapítvány, április
- Pond, Ch. (1993): Adókiadások és költségvetési gondoskodás. In: Semjén A. (szerk.): Adózás, adórendszerek, adóreformok, Szociálpolitikai Értesítő, 1-2. szám, MTA Szociológiai Intézet, 176-191. o.
- Tóth I. Gy. (1997): A háztartások jövedelmi szerkezete: a munkaerőpiac és a szociálpolitika szerepe. In: Sik E.–Tóth I. Gy. (szerk.): *Az ajtók záródnak (?)*. *Jelentés a Magyar Háztartás Panel 5. hullámának eredményeiről*. Magyar Háztartási Panel Műhelytanulmányok 8. BKE, TÁRKI
- Tóth I. J. (1995): *Jövedelemszerkezet, adótehermegoszlás és az adóbevételek alakulásának tényezői. Zárótanulmány*. TÁRKI, kézirat
- Tóth I. J.–Ábrahám Á. (1996): „Jövedelemszerkezet és adóteher-megoszlás”, *Közgazdasági Szemle*, XLIII. évf., április, 277-302. o.

Abstract

The primary aim of this paper is, beyond offering a deeper insight to income distribution in Hungary, is to reveal changes in the impact of tax policy on income redistribution, between 1994 and 1996, that is, before and after the austerity program, the so-called Bokros-package, came into effect. The analysis is based on declaration records of personal income tax. We considered tax policy a part of social policy in a wider sense as it has an impact on income inequalities.

We found that the relative weight of certain sources of income changed from 1994 to 1996. Although, the largest share was represented by wages and other revenues paid by the employer in both years, the importance of social transfers decreased, whereas income from abroad increased and capital income doubled. The latter trend was partly caused by an extension of the list of certain forms of capital income in the declaration form, yet it was mainly due to the bull market on the Budapest Stock Exchange and the rapid process of privatization. Despite of this tendency, the group of taxpayers declared capital income is still small: about 266.000 in 1994 and about 323.000 in 1996. There appeared some large local investors on the Hungarian capital market who draw significant income from their capital.

The concentration of income was fastest among entrepreneurs. Entrepreneurial income was increased more by the growing group of ever stronger big businessmen, rather than a growth in the number and income of the self-employed entrepreneurs.

We estimated a meager 13,5 percent increase in the total amount of personal income tax that means a 28,4 percent drop in real terms. The average tax burden (total amount of personal income tax/ total income) of the representative taxpayer was 21.9 percent, one percent more than in 1994.

We found the personal income tax to decrease income inequalities. The concentration of personal income tax paid is much higher than that of income. Consequently, pre-tax incomes are also more concentrated than post-tax incomes. This effect of the tax system to mitigate income inequalities was stronger in 1996 as compared to 1994, since the relative concentration of personal income tax in high-income groups was higher in 1996 than in 1994. The variation about the mean tax-burden was much higher in 1996 than in 1994.

If we compare the average tax-burden across years and income groups, we find that it increased in most groups from 1994 to 1996. There is a significant change of the tax-burden of the lowest quintile: their tax-burden increased significantly. The tax-burden of the highest two deciles were slightly less than that of the income groups somewhat lower on the income-ladder. The average tax-burden of the highest two deciles decreased in this period.